

Pensionssystemets årsredovisning 2001

Utgivare: Riksförsäkringsverket.

Koncept och text, ansvarig för årsredovisningen: Ole Settergren.

Bearbetningar och statistiska analyser av pensions- och utbetalningsregistren, aktuariska beräkningar samt framskrivningar av pensionsystemet: Nils Holmgren, Jonas Leander, Lena Lundkvist och Boguslaw D. Mikula.

Programmering: Andrzej Dudziuk.

Medverkat har även: Gudrun Ehnsson, Hans Karlsson, Ann-Margret Stenmark Olsson och Catarina Ingelstam (PPM).

Formgivning: Kicki Lindh.

Vid seminarier den 7 och 29 maj 2002 har utkast till årsredovisningen diskuterats med: riksbanksrådgivaren Anders E. Borg, professorn Harry Flam*, generaldirektören Ingemar Hansson*, aktuarien Susanne Jansson*, chefsekonomen Richard Murray, byråchefen Hans Olsson, ämnesrådet Kjell Rempler, professorn Kenth Skogsvik och aktuarien Lars-Åke Vikberg. Riksförsäkringsverket tackar seminariedeltagarna för deras värdefulla bidrag till denna redovisning.

(* Deltog endast vid seminariet den 7 maj.

1	Förord	3
2	Bakgrund och redovisningsprinciper	7
3	Resultat- och balansräkning	13
4	Noter och kommentarer till noterna	17
5	Sveriges nya pensionssystem - en kort beskrivning	31
6	Analys av vissa poster i resultat- och balansräkningen	39
7	Framskrivning av pensionssystemet 2002-2077	49
8	Ordlista	59
9	Teknisk bilaga: Formel för beräkningen av fördelningssystemets tillgångar och skulder, samt balanstal	61

Förord

Denna årsredovisning beskriver det allmänna inkomstgrundande pensionssystemets finansiella ställning den 31 december 2001. Den visar också hur systemets resultat, dvs. förändringen i förhållandet mellan systemets tillgångar och skulder, bestämts av demografiska, ekonomiska och beteendemässiga förändringar under år 2001.

För första gången tillämpas här den dubbla bokföringens disciplinerande och förtroendeskapande informationsteknik på ett nationellt pensionssystem av fördelningstyp. Det är det nya pensionssystemets utformning som, tillsammans med den metodutveckling som systemet frammanat, gjort att det är möjligt att beskriva systemet med i stort sett traditionella redovisningsmetoder. Redovisningen syftar till att öka kunskapen om hur vårt pensionssystem fungerar. Målet är att den skall bidra till att upprätthålla ett upplyst samtal om förutsättningarna för en långsiktigt hållbar pensionsförsörjning.

Ny struktur

Allmänna pensionssystem, så som de växt fram i Sverige och andra länder under förra seklet, fungerar som sociala och ekonomiska stambanor kring vilka väsentliga delar av medborgarnas liv inrättat sig. Idealiskt är om sådan social och ekonomisk basstruktur kan moderniseras stegvis och med bibehållen sträckning. Pensionsreformen har dock inneburit att delar av det gamla systemet brutits upp och givits en ny dragning. Att komma till insikt om att ATP-systemet hade kommit att få en för de försäkrade och för samhället ofördelaktig sträckning, och därför var i behov av att läggas om i väsentliga avseenden, har varit en svår och bitvis smärtsam process.

Ofta förmår politiska system endast genomföra motsvarande svåra systemförändringar under det tryck som akuta ekonomiska kriser innebär. Pensionsreformen inleddes dock vid en tidpunkt när statsfinanserna var i acceptabel ordning och när ATP-systemet hade en av världens största buffertfonder. De finansiella underskott reformen skulle hantera låg 20–30 år fram i tiden. När reformidéerna som presenterades i början av 1990-talet sedan skulle genomföras upplevde Sverige den största statsfinansiella påfrestning som landet gått igenom under 1900-talet. Trots det gav budgetkrisen endast marginella avtryck i det nya systemet.

Höga ambitioner

Ambitionerna för det nya pensionssystemet är höga. Det skall vara en socialt och ekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar allmän pensionsförsäkring. Systemet strävar efter att vara rättvist inom och mellan generationer. Även som enskildheter kan dessa mål vara svåra att uppnå. Att nå samtliga samtidigt går inte alltid, beroende på ekonomisk och demografisk utveckling. Men systemet är utformat för att nå så långt som möjligt i samtliga dessa avseenden, så ofta och så länge som möjligt.

Det är nya idéer som har givit systemet dess goda egenskaper. Till stor del utgörs innovationerna av vad som inom matlagingskonsten kallas cross-over, nyskapande kombinationer av skilda traditioner. I det

nya systemet har socialförsäkringstraditioner kombinerats på ett okonventionellt sätt med beprövade tekniska lösningar inom privat försäkring. I ett avseende, reglerna för automatisk balansering, är den använda kunskapen, såvitt bekant, helt ny.

Ett exempel på en princip i det nya systemet som lånats från privat försäkring är kravet på att varje pensionsrätt som tillgodoräknas en individ förutsätter en avgift av samma storlek, betald samtidigt som pensionsrätten tillgodoräknas. Ytterligare ett sådant lån är anpassningen av pensionernas storlek till medellivslängdens utveckling varvid ett ”förskott”, en ränta, tillgodoräknas.

Indexeringen

Systemets indexering – en av dess mer karaktärsbestämmande delar – har givits en utformning som endast är möjlig i en lagfäst, allmän försäkring. Indexeringen, eller räntan, i fördelningssystemet är kopplad till tillväxten i genomsnittsinkomst för de förvärvsaktiva. I en försäkring som syftar till att ersätta inkomstbortfall vid pensioneringen är detta en nära nog idealisk ränta för individerna. För systemets finansiella stabilitet kan dock en sådan ränta vara förknippad med problem. Det är dessa problem som den automatiska balanseringen hanterar och som denna redovisning bland annat informerar om.

Traditionella privata pensionsförsäkringar brukar vanligen vara utformade så att de utfäster en garanterad nominell ränta. Garantier av detta slag leder ofta till stor försiktighet vad gäller nivån på vad som utfästs och dessutom ofta till andra former av säkerhetsmarginaler. Till exempel genom säkerhetspåslag i antagandena om medellivslängdens framtida utveckling. Att lova lite och därmed skapa en tendens till utdelningsbara överskott kan vara ett tilltalande sätt att hantera osäkerhet. Inte minst ur ett psykologiskt perspektiv. Alla eller en stor majoritet av avvikelserna från vad som utlovats blir då till positiva överraskningar. Förfarandet är dock inte utan nackdelar. De säkerhetsmarginaler som garantier leder till innebär i princip att pensionerna blir systematiskt lägre än vad de skulle ha varit utan garanti.

I inkomstpensionssystemet finns ingen nominellt eller reellt garanterad ränta, vare sig under sparskedet eller under tiden som pensionär. Dock finns genom reglernas utformning ett klart mål för indexeringen, det vill säga förräntningen av pensionsåtagandet. Detta mål är att förräntningen av intjänade pensionsrättigheter ska ske med tillväxten i nominell snittinkomst och att förräntningen av pensioner ska ske i samma takt minus den ränta om 1,6 procent som tillgodoräknas pensionen när den börjar betalas.

Säkerhetsmarginaler

Huruvida ”avkastningen” på fördelningssystemets tillgångar, i princip tillväxten i svensk ekonomi och buffertfondens avkastning, i framtiden kommer att över- eller underskrida tillväxten i snittinkomst är omöjligt att veta. Av detta följer att valet av snittinkomstutvecklingen som bas för indexeringen inte innehåller någon medveten säkerhetsmarginal. Inte heller när pensionen beräknas ingår någon säkerhetsmarginal i den medellivslängd som då används.

Avsaknaden av säkerhetsmarginaler i dessa viktiga avseenden – och de högre pensioner som därav blir följderna – är möjliga genom att underskottsriskerna hanteras genom balanseringsreglerna. Utformningen syftar till att maximera pensionsnivån inom det givna avgiftutrymmet. Endast om underskott uppstår hanteras de. De kommer då omedelbart att fördelas över hela pensionsskulden. Den snabba reaktionen och den breda basen som underskottet fördelas på minimerar avvikelserna från den önskade indexeringen. Mätningarna av om underskott eller överskott föreligger görs årligen med utgångspunkt enbart från inträffade händelser eller transaktioner. Beräkningsreglerna för dessa mätningar är, jämfört med de prognoser som hittills använts för att analysera pensionssystem av fördelningstyp, enkla, begripliga och kommunicerbara. Vidare kommer mätningarna att göras löpande, en gång per år och om så är nödvändigt med successiva anpassningar i små steg.

Generationsrättvisa

Hela paketet – den fasta avgiften, snittinkomsten som räntan i systemet, anpassningen av pensionsnivån till förändringar i medellivslängden före 65 års ålder, avsaknaden av sådan anpassning därefter, buffertfonden och den automatiska balanseringen – hanterar den i ett allmänt pensionssystem vitala frågan om generationsrättvisa. Redovisningen hanterar en besläktad och lika viktig aspekt för ett pensionssystem, nämligen information och begriplighet.

Den huvudsakliga nackdelen är psykologisk. De ”översraskningar” som de försäkrade kan komma att erfara är negativa, det vill säga att pensionen blir mindre än förväntat. Nackdelen är inte obetydlig. Alternativet hade dock varit att genom säkerhetspåslag systematiskt betala ut lägre pensioner. Ett faktum som bör hållas levande i kommande diskussioner om systemets utformning. Ett syfte med årsredovisningen är att informera tydligt och klart om hur och varför systemets finansiella ställning utvecklas på visst sätt. Det bör minska överraskningsmomentet i eventuella negativa utvecklingsförlopp och öka förståelsen för de lägre pensioner som sådana förlopp under kortare eller längre perioder kan leda till.

Jag är övertygad om att tiden kommer att utvisa att Sverige har fått ett unikt väl fungerande allmänt pensionssystem. Det är en stor glädje att med denna redovisning se reformarbetet övergå i ett aktivt förvaltningskede. Genom bland annat årligen återkommande årsredovisningar som denna eftersträvas en förvaltning som är så effektiv, öppen och tydlig som möjligt. Materialen är inte helt lätt men utgör, för den som ger sig tid, en innehållsrik bild av Sveriges nya pensionssystem.

Trevlig läsning!

Stockholm i juni 2002

Anna Hedborg
Generaldirektör

Bakgrund och redovisningsprinciper

Grunden för denna redovisning är stadgandet i 15 kap. 20 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (SFS 2001:222) som lyder:

Den myndighet regeringen bestämmer skall för varje år upprätta en redovisning av det inkomstgrundade ålderspensionssystemets finansiella ställning och utveckling. Riksförsäkringsverket, Premiepensionssystemmyndigheten, Första-Fjärde och Sjätte AP-fonderna skall tillställa myndigheten de uppgifter som behövs för detta.

Regeringen har i förordning (2002:135) om årlig redovisning av det inkomstgrundade ålderspensionssystemets finansiella ställning och utveckling föreskrivit att Riksförsäkringsverket (RFV) skall vara den myndighet som upprättar redovisningen.

Att en årsredovisning för ålderspensionssystemet skall upprättas föreslogs av regeringen i prop. 2000/01:70 Automatisk balansering av ålderspensionssystemet, nedan balanseringspropositionen. Propositionen innehåller detaljerade regler för hur fördelningssystemets tillgångar och skulder skall beräknas, se 1 kap. 5a-c § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension (SFS 2001:222) samt bilaga 1 i balanseringspropositionen.¹ Lagen innehåller dock inga bestämmelser om vilka principer eller lagar i övrigt som redovisningen skall följa. Utöver bestämmelserna för hur tillgångar och skulder skall beräknas finns således ingen föreskrift i lag eller förordning som reglerar föreliggande redovisning. RFV har därmed att utforma den på det sätt som framstår som lämpligast för att nå de av regeringen angivna målen för redovisningen.

Av 15 kap. 20 § LIP framgår att redovisningen skall avse det inkomstgrundade ålderspensionssystemet. Därmed är inte garantipensionen föremål för denna redovisning.

Regeringen framför i propositionen att uppdelningen av det inkomstgrundade pensionssystemet i två delar, fördelnings- och premiepensionssystemet, kan göra det svårt att förstå vad som bestämmer pensionens värde. Samtidigt har behovet av en sådan förståelse ökat genom att systemets båda delar är avgiftsdefinierade. I ett avgiftsdefinierat system är pensionsnivån följsam, föränderlig, i förhållande till de demografiska och samhällsekonomiska förhållanden som bestämmer systemets finansiella utveckling. Bland annat av detta skäl anser regeringen att det är väsentligt med en årligen återkommande redovisning av systemet så att dess finansiella utveckling kan följas och förstås. Vidare anges att redovisningen skall belysa var och en av de faktorer som bestämmer pensionens storlek i såväl fördelningssystemet som premiepensionssystemet. I propositionen framförs också att redovisningen bör utformas på sådant sätt att den främjar en sund institutionell konkurrens vad gäller förvaltningen av det inkomstgrundade pensionssystemets två delar.

Ett viktigt mål för redovisningen är således att den så pedagogiskt som möjligt skall informera om de förlopp som kan påverka de för-

¹ Bestämmelserna för hur tillgångar och skulder skall beräknas återges i sin helhet i den tekniska bilagan sist i årsredovisningen.

säkrades pensioner. Det innebär att redovisningen skall söka spegla de demografiska, beteendemässiga och ekonomiska risker som bestämmer systemets finansiella ställning och som direkt påverkar, eller som kan komma att påverka, pensionernas värde. I andra hand har RFV ambitionen att redovisningen skall ansluta i så hög grad som möjligt till vedertagna redovisningsprinciper för försäkringsföretag. Denna prioriteringsordning har lett till att resultaträkningen utformats på ett sätt som avviker från en traditionell resultaträkning och istället ansluter till utformningen av en finansieringsanalys.

Ansvar för att upprätta en årsredovisning för premiepensionssystemet åligger Premiépensionsmyndigheten (PPM). PPM upprättar årsredovisning bl.a. enligt lagen (1995:1560) om årsredovisning i försäkringsföretag.

Pensionssystemets årsredovisning har upprättats som ett koncernbokslut där även premiepensionssystemet konsoliderats. I koncernbokslutet har PPM:s redovisning tagits in i huvudsak enligt den av PPM upprättade årsredovisningen, dock har vissa förenklingar och sammanslagningar av poster skett i syfte att göra sammanställningen överskådlig. De redovisningsprinciper som tillämpas av PPM överensstämmer inte helt med de principer som tillämpas vid redovisning av fördelningssystemet. De huvudsakliga skillnaderna består i att premiepensionssystemets pensionsskuld motsvarar marknadsvärdet av fondförsäkringstillgångarna per balansdagen samtidigt som de redovisade avgiftsinkomsterna motsvarar de år 2001 fastställda och placerade pensionsrätterna i premiepensionssystemet. Dessa pensionsrätter intjänades år 1999. I fördelningssystemet avser redovisade pensionsrätter de som uppskattas ha intjänats under år 2001.

De uppgifter i denna redovisning som avser Första-Fjärde och Sjätte AP-fondernas verksamhet utgår helt från deras egna årsredovisningar för år 2001. Redovisningen av fördelningssystemet i övrigt bygger på data från RFV:s administrativa register – det sker ingen bokföring i traditionell bemärkelse inom systemet. De register som legat till grund för de belopp som redovisas är huvudsakligen RFV:s intjänande- respektive utbetalningsregister.

En viktig princip för redovisningen av fördelningssystemet är att endast inträffade och registrerade händelser eller transaktioner skall ligga till grund för redovisningen. I och med att pensionspoäng kommer att intjänas enligt ATP-reglerna till och med år 2017 kan ännu inte denna redovisningsprincip tillämpas fullt ut. Detta beror på att den del av pensionsskulden som utgörs av pension beräknad enligt ATP-reglerna till personer som per bokslutsdatumet inte börjat att lyfta pension (ATP-skuld till aktiva) inte kan beräknas utan antaganden om framtida ekonomisk och demografisk utveckling. Denna del av pensionsskulden har beräknats enligt de principer som angavs i balanseringspropositionen. ATP-skulden till aktiva utgör för närvarande ca 25 procent av den totala pensionsskulden, andelen sjunker snabbt framöver. I övrigt har beräkningen av systemets skulder och tillgångar helt beräknats med utgångspunkt från inträffade och registrerade händelser och transaktioner.

Principer för beräkningen av fördelningssystemets tillgångar och skulder

Ett pensionssystem av fördelningstyp karaktäriseras av att det finansierar sina utgifter mer eller mindre direkt med löpande avgiftsinkomster. I och med att det huvudsakligen är de löpande avgifterna som finansierar fördelningssystemets åtagande i form av pensionsutbetalningar kan avgiftsflödet anses utgöra fördelningssystemets mest väsentliga tillgång. En avgiftstillgång.

Innebörden av reglerna i balanseringspropositionen är bland annat att avgiftstillgången värderas med utgångspunkt från hur stor pensionsskuld avgiftsflödet skulle kunna finansiera givet de förhållanden som råder vid värderingstidpunkten. Denna hypotetiska pensionsskuld är lika med avgiftsinkomsterna multiplicerad med systemets så kallade omsättningstid.²

Den faktiska pensionsskulden värderas också med utgångspunkt från de förhållanden som råder vid värderingstillfället.³ Det innebär att inkomstpensionsskulden till personer som inte börjat lyfta ålderspension värderas till sitt nominella värde, det vill säga till summan av alla individers pensionsbehållning. Pensionsskulden till pensionerade värderas också till sitt nominella värde. Det sker, i princip, genom att multiplicera beviljade pensioner med det antal gånger som beloppet förväntas betalas. Vad som förväntas betalas beräknas med utgångspunkt från mätningar av hur länge pensionsbeloppen i RFV:s register utbetalas.

AP-fondernas tillgångar värderas till så kallat verkligt värde. Med det avses att tillgångarna i första hand värderas till den senaste betalkursen under årets sista handelsdag, i andra hand till den senaste köpkursen.

Värderingen av fördelningssystemets tillgångar och skulder görs således med utgångspunkt endast från vad som kan observeras vid värderingstillfället. Att avgiftsinkomsterna normalt antas öka i takt med den ekonomiska tillväxten beaktas inte uttryckligen i beräkningen av systemets avgiftstillgång. Att pensionsutgifterna, bland annat genom indexeringen, antas öka i framtiden beaktas inte heller uttryckligen i värderingen av pensionsskulden. Att det ansetts rimligt att värdera tillgångar och skulder enbart utifrån vad som kan observeras beror till stor del på att systemets finansiella ställning inte bestäms av tillgångarnas och skuldernas storlek *var för sig*. Systemets finansiella ställning bestäms uteslutande av *förhållandet* mellan tillgångar och skulder, den kvot som balanseringspropositionen benämner *balanstalet*.

Genom fördelningssystemets konstruktion finns en stark koppling mellan hur systemets tillgångar respektive skulder utvecklas. I de fall balanstalet överstiger ett (1) kommer dock systemets skulder och tillgångar att växa i (något) olika takt, men om balanstalet underskrider ett (1) medför reglerna för automatisk balansering en i princip absolut koppling mellan skuldernas och tillgångarnas tillväxttakt. Sammantaget innebär detta att värderingen av systemets tillgångar och skulder, enbart med utgångspunkt från observerbara förhållandena vid värderingstidpunkten, inte innebär någon risk för att långsiktigt över-

² Hur omsättningstiden beräknas beskrivs i ekvation 3 i den tekniska bilagan.

³ Som nämnts ovan gäller detta fullt ut först när ATP-poäng inte längre kan intjänas, det vill säga från och med år 2018. Vidare kommer i redovisningen alltid intjänad pensionsrätt det år redovisningen avser bygga på en uppskattning, inte fastställda pensionsrätter. Alternativet till denna ordning hade varit att redovisa systemet med en eftersläpning om ca 16 månader.

⁴ Omsättningstiden beräknas utan att beakta trenden i befolkningstillväxt. Det innebär att omsättningstiden kommer att överskattas (något) i de fall trenden är negativ. Vid negativ befolkningsutveckling innebär det en risk för att balanstalet (något) överskattar systemets tillgångar i förhållande till dess skulder, se avsnitt 7, diagram 13.

skatta tillgångarnas storlek i förhållande till skulderna. Relationen kan endast underskattas.⁴ Reglerna för automatisk balansering har eliminerat behovet av antaganden om framtida ekonomisk och demografisk utveckling för att säkerställa systemets finansiella stabilitet.

Den huvudsakliga nackdelen med de robusta och enkla värderingsmetoderna är troligen att reglerna kan medföra att balanseringen aktiveras, med följderna att pensionerna minskar, i situationer då en prognos visar att en sådan minskning inte är nödvändig. I det fall prognosen visar sig vara rätt kommer pensionerna – tillfälligt – att ha minskats utan att det var nödvändigt. En välfärd förlust. Med prognoser skulle det emellertid också ha funnits en risk för att pensionsnivån minskas och att det i efterhand visar sig ha skett i onödan. I det fallet till följd av att prognosen visade sig vara fel.

Av vad som ovan sagts framgår att metoden för att värdera fördelningssystemets tillgångar och skulder underförstått utgår från att tillgångar och skulder växer i samma takt från och med varje värderingstidpunkt. Samma sak annorlunda uttryckt; värderingsmetoden utgår i från att systemets internränta alltid överensstämmer med indexeringen av pensionsskulden, trots att detta endast är säkert om balanseringen är aktiverad. När balanseringen inte är aktiverad kan internräntan både över- och understiga indexeringen av pensionsskulden. Om prognoser av systemets internränta och av tillväxten i genomsnittinkomst kunde antas vara mer träffsäkra än antagandet att de överensstämmer hade användandet av prognoser inneburit en minskad risk för välfärd förluster. Vår erfarenhet är dock att de ekonomiska och demografiska prognoser som fordras för att prognostisera fördelningssystemets internränta och tillväxt i snittinkomst inte är träffsäkra. Inte ens för den korta sikten har vi förmåga att med någon acceptabel säkerhet göra sådana prognoser. För den mycket långa sikten som fordras i ett pensionssystem är möjligheten till träffsäkra prognoser ännu mindre.

Begrepp som används i fördelningssystemet och deras motsvarighet i fonderad försäkring

Det som i denna redovisning benämns avgiftstillgång och som avser värdet av avgiftsflödet har ingen direkt motsvarighet inom fonderad försäkring. Men skall en liknelse göras motsvarar avgiftstillgången närmast placeringstillgången, eller försäkringskapitalet, i fonderad försäkring. Med denna analogi motsvarar avgiftstillgångens värdeförändring närmast det som i fonderad försäkring kallas kapitalavkastning.

Värdet av avgiftstillgången förändras dels genom att avgiftsinkomsterna förändras, dels genom att omsättningstiden förändras. Effekten på avgiftstillgången från dessa båda bestämningsfaktorer redovisas i resultaträkningen var för sig. Det medför att värdet av förändringen i avgiftsinkomster beräknas genom att förändringen i avgiftsinkomst mellan åren 2000 och 2001 i kronor multipliceras med genomsnittet av omsättningstiden dessa år. Värdet av förändringen i omsättningstid beräknas på motsvarande sätt, genom att förändringen i omättningstid

mellan åren 2000 och 2001 multipliceras med genomsnittet av avgiftsinkomster dessa år.

För att minska rörligheten i balanstalet har lagens bestämmelser för hur balanstalet skall beräknas utformats så att avgiftstillgången beräknas med ett treårigt glidande medelvärde för avgiftsinkomsten gånger medianen av tre olika års omsättningstid, se den tekniska bilagan ekvation 1. Dock har utjämnade värden ännu inte kunnat beräknas till denna redovisning. Detta innebär att först från och med nästa års redovisning kommer redovisningen helt att ansluta till hur balanstalet beräknas.

Övriga begrepp som används i fördelningssystemets resultat- och balansräkning har en mer direkt motsvarighet i traditionell redovisning av livförsäkringsrörelse. Fördelningssystemets pensionsavgifter motsvaras i fonderad försäkring av begreppet premieinkomster, pensionsutbetalningar av försäkringsersättningar, förändring i pensionsskuld av förändring i försäkringstekniska avsättningar och balanserat över-/underskott av balanserad vinst/förlust.

Resultat- och balansräkning¹

Resultaträkning år 2001

Miljoner kronor

Förändring av fondtillgångar	Not	Fördelnings-	Not	Premiereserv-	Konsoliderat
		systemet		systemet	
Pensionsavgifter	1	156 811	1	18 314	175 125
Pensionsutbetalningar	2	- 143 564	18	0	- 143 564
= primärt sparande		13 247		18 314	31 561
Avkastning på fonderat kapital	3	- 25 035	19	- 5 670	- 30 705
Administrationskostnader	4	- 1 943	20	- 499	- 2 442
Summa förändring av fondtillgångar (a)		- 13 731		12 145	- 1 586
Förändring av avgiftstillgång					
Värdet av förändringen i avgiftsinkomst	5	405 877		.	405 877
Värdet av förändringen i omsättningstid	6	15 745		.	15 745
Summa förändring av avgiftstillgång (b)		421 622		.	421 622
Förändring av pensionsskuld²					
Nya pensionsrätter & ATP-poäng	7	-138 627	21	- 18 314	- 156 941
Pensionsutbetalningar	8	143 564	22	0	143 564
Indexering resp. avkastning/ränta	9	-116 287	23	5 670	- 110 617
Värdet av förändring i medellivslängd	10	-18 728	24	0	- 18 728
Uppkomna arvsvinster	11	5 476	25	97	5 573
Fördelade arvsvinster	12	-5 490	26	-97	-5 587
Avdrag för administrationskostnad	13	923	27	210	1 133
Summa förändring av pensionsskuld (c)		-129 169		- 12 434	- 141 603
Årets resultat (a) + (b) + (c)		278 722		- 289	278 433

¹ Eftersom denna redovisning är den första som görs för pensions-systemet saknas i flera fall jämförelsetal. Sådana har därför helt uteslutits detta år men kommer att finnas i nästa års redovisning.

² Negativ post (-) innebär att pensionsskulden ökar, positiv post () innebär att pensionsskulden minskar, med angivet belopp.

Balansräkning 31 december 2001

Miljoner kronor

Tillgångar

	Not	Fördelnings- systemet	Not	Premiereserv- systemet	Konsoliderat
Tillgångar i buffertfonder	14	565 171	.	.	565 171
Försäkringstillgångar	.	.	28	65 130	65 130
Övriga tillgångar	.	.	29	43 345	43 345
Avgiftstillgång	15	5 085 252	.	.	5 085 252
Summa tillgångar		5 650 423		108 475	5 758 898

Skulder och överskott

	Not	Fördelnings- systemet	Not	Premiereserv- systemet	Konsoliderat
Balanserat över-/underskott	16	-60 315	.	-964	-61 279
Årets resultat	.	278 722	.	-289	278 433
Summa över-/underskott	.	218 407	.	-1 253	217 154
Pensionsskuld	17	5 432 016	30	65 132	5 497 148
Övriga skulder	.	.	31	44 596	44 596
Summa skulder	.	5 432 016	.	109 728	5 541 744
Summa skulder och överskott		5 650 423		108 475	5 758 898

Kommentar till fördelningssystemets resultat- och balansräkning

Fördelningssystemets resultat år 2001 uppgick till 278,7 miljarder kr. Större delen av detta resultat beror på att arbetskraftsdeltagandet ökat under bokslutsperioden, med följderna att avgiftsunderlaget växt betydligt snabbare än genomsnittsinkomsten under år 2001.³ En betydande andel, ca 105 miljarder kr, av årets resultat förklaras dock av förhållanden som sammanhänger med infasningen av det reformerade systemet.

³ Systemets tillgångar växer bland annat med tillväxten i avgiftsinkomster, medan systemets skulder, bland annat, växer med tillväxten i snittinkomst, som denna mäts av inkomstindex. När avgiftsunderlaget växer snabbare än inkomstindex ger det därför upphov till överskott i systemet.

Fördelningssystemets resultat rensat för infasningseffekter

Miljarder kronor

Årets resultat	279
- resultatpåverkan av infasningen av avgiftsunderlaget	- 55
- resultatpåverkan av att den allmänna pensionsavgiften från och med 1999 dras av vid beräkningen av pensionsgrundande inkomst	- 50
= resultat rensat för infasningseffekter	= 174

Fördelningssystemets avgiftsinkomster år 2001 uppgick till 56,8 miljarder kr, år 2000 var avgiftsinkomsterna 144,3 miljarder kr. En ökning med 12,5 miljarder kr, eller med 8,7 procent. Av ökningen uppskattas 1,7 miljarder kr bero på att avgiftsunderlaget till och med år 2003 håller på att etableras. Detta förklaras i sin tur av att staten inte betalar så kallade statliga ålderspensionsavgifter för årskullar som inte intjänar pensionsrätt i det nya systemet, det vill säga årskullar födda 1937 eller tidigare. Under de år dessa årskullar pensioneras och ersätts

av yngre årskullar som staten betalar avgifter för, växer därför avgiftsunderlaget snabbare än vad tillväxten i snittinkomst och arbetskraftsdeltagandet i sig självt föranleder. Hade avgiftsunderlaget varit helt infasat år 2000 hade "Balanserat över-/underskott" år 2001 varit 55 miljarder kr högre och "Årets resultat" 55 miljarder kr lägre. Räknas den administrativt betingade extra snabba ökningen av avgiftsinkomsterna bort minskar den underliggande tillväxten i avgiftsunderlaget till 7,5 procent.

Inkomstindex mellan år 2001 och 2002 ökade dock "endast" med 2,87 procent. En extremt stor skillnad, 4,63 procentenheter, mellan tillväxt i avgiftsunderlag (som påverkar tillgångarna) och inkomstindex (som påverkar skulderna). Omkring 2,6 procentenheter, av denna skillnad förklaras av den gynnsamma utvecklingen av sysselsättningen mellan år 2000 och år 2001. Resterande 2 procentenheter förklaras av effekter som sammanhänger med att den allmänna pensionsavgiften fr.o.m. år 1999 dras av från den pensionsgrundande inkomsten. Genom inkomstindexets konstruktion minskar detta avdrag inkomstindexets ökning med ca 2 procentenheter vart och ett av årsskiftena 1999/2000, 2000/2001 och 2001/2002. Den lägre förrentningen av pensionsskulden detta inneburit medförde en positiv resultatpåverkan år 2001 med ca 50 miljarder kr. Resultatpåverkan från extraordinära förhållanden år 2001 kan således uppskattas till ca 105 miljarder kr.

Utgående överskott, buffertfond och avgiftstillgång (5 650,4), minus pensionsskulden (5 432,0) är 218,4 miljarder kr. Balanstalet, det vill säga kvoten mellan systemets tillgångar och skulder uppgår till 1,04, (5 650,4 / 5 432,0). Nivån på detta balanstal innebär att systemet har ett överskott, eller en marginal om 4 procent till en situation där balanseringen aktiveras. Marginalen är större än vad som prognostiserades i balanseringspropositionen, men ligger i nivå med förra årets framskrivning av pensionssystemet.⁴

Avgiftstillgången har, som nämnts ovan, inte beräknats med de utjämningsåtgärder som skall göras när balanstalet beräknas. Först från och med nästa år kommer redovisningen helt ansluta till bestämmelserna för hur balanstalet skall beräknas. När avgiftsunderlaget är helt etablerat och när systemets tillgångar beräknas helt med de i balanstalet ingående utjämningsåtgärder kommer svängningarna i förhållandet mellan systemets tillgångar och skulder – normalt – vara betydligt mindre än år 2001. Mer precist hur stor rörlighet som balanstalet kan förmodas ha när systemet är i fullfunktion är dock en fråga som RFV avser analysera ytterligare framöver.

⁴ RFV:s pensionsframskrivningar år 2001, RFV Analyserar 2002:2.

Noter och kommentarer till noterna

Not 1

Pensionsavgifter och skatt 2001 fördelat efter avgiftsslag

Miljoner kronor

Avgift m.m., i form av:	Fördelnings- systemet	Premiereserv- systemet	Statsbudgeten (skatt)	Totalt	Varav pensionssys.
Arbetsgivaravgift	67 296	17 584	9 435	94 315	84 880
Egenavgifter	1 661	434	233	2 328	2 095
Allmän pensionsavgift	65 156	0	0	65 156	65 156
Statlig ålderspensionsavgift	21 210	3 481	0	24 691	24 691
Reglering år 2001 avseende år 1999	1 543	-2 678	1 135	0	-1 135
Uppbördsförlust, reglering	69	0	0	69	69
Differens mellan RFV:s och AP-fondens resp. PPM:s redovisning samt justering	-124	-507	0	-631	-631
Summa	156 811	18 314	10 803	185 928	175 125

De redovisade skatterna avser ”pensionsavgifter” som tas ut i form av arbetsgivaravgifter på inkomstdelar ovanför den högsta inkomst för vilken pensionsrätt tillgodoräknas. Detta tak är före avdrag för allmän pensionsavgift 8,07 inkomstbasbelopp¹ och 7,5 efter sådant avdrag. Eftersom dessa avgifter inte ger upphov till någon pensionsrätt är de skatter, och de förs till statsbudgeten.

¹ Det första inkomstbasbeloppet avsåg år 2001. Det året var inkomstbasbeloppet lika med det förhöjda prisbasbeloppet samma år, dvs. 37 700 kr.

Differensen mellan RFV:s redovisning och AP-fondernas (-124) förklaras huvudsakligen av periodiseringsskillnader. Differensen mellan RFV:s och PPM:s redovisade avgifter (-507) förklaras huvudsakligen av att premiepensionssystemets avgiftsinkomster avser avgifter överförda till PPM fonderna under år 2001, medan RFV:s redovisning avser avgiftsinkomster som influtit år 2001. De avgifter som placerats av PPM år 2001 inflöt huvudsakligen år 1999.

Pensionsavgifter fördelat efter avgiftsunderlag

Miljoner kronor

Typ av avgiftsunderlag	Arbetsgivar-, egen- och statlig pensionsavgift	Allmän pensionsavgift	Summa
Arbetsinkomster*	85 278	56 870	142 148
Transfereringar	10 858	8 286	19 144
Pensionsgrundande belopp	13 833	0	13 833
Summa	109 969	65 156	175 125

Fördelningen av allmän pensionsavgift på de två typerna av avgiftsunderlag är beräknad, den framgår inte av redovisningssystemen.

* Förvärvsinkomster, inkl. sjuklön och egenföretagarinkomster, exklusive transfereringar

Pensionsavgifter fördelat efter typ av transferering

Miljoner kronor

Typ av transferering	Statlig pensionsavgift	Allmän pensionsavgift	Summa
Sjukpenning	3 217	2 455	5 672
Rehabiliteringspenning	168	128	296
Närståendepenning	5	4	9
Arbets-skadeersättningar m.m.	1 490	1 137	2 627
Delpension	16	12	28
Föräldraförsäkring	1 670	1 274	2 944
Vårdbidrag	182	139	321
Arbetslöshetsersättning med mera (AMS)	3 538	2 700	6 161
Olika studiebidrag (CSN)	511	390	901
Utbildningsbidrag (Uppsala universitet)	52	40	92
Dagpenning (Försvarmakten)	1	1	2
Konstnärsnämnden	8	6	14
Smittbärappenning	0	0	0
Summa pensionsavgifter avseende transfereringar	10 858	8 286	19 144

Fördelningen av allmän pensionsavgift på de olika typerna av transfereringar är beräknad, den framgår inte av redovisningssystemen.

Pensionsavgifter fördelat efter typ av pensionsgrundande belopp

Miljoner kronor

Typ av pensionsgrundande belopp	Statlig pensionsavgift
Förtidspension	9 201
Barnår	3 276
Studier	1 118
Pliktjänst	238
Summa pensionsavgifter avseende pensionsgrundande belopp	13 833

Not 2**Pensionsutbetalningar**

Miljoner kronor

Tilläggs-pension	137 387
Inkomst-pension	89
Bosättningsbaserad folkpension	6 088
Summa pensionsutbetalningar	143 564

Tilläggs-pension är benämningen på ATP och så kallad inkomstrelaterad folkpension. Sådan pension är beräknad enligt äldre regler men indexeras från och med år 2002 i enlighet med det nya systemets regler för så kallad följsamhetsindexering.²

Pension från fördelningssystemet beräknad enligt reformerade regler benämns inkomst-pension. Den äldsta årskull som får inkomst-pension är årskullen född 1938. Pension kan tas ut från 61 år ålder. Därmed

² För personer födda 1937 eller tidigare inför tilläggs-pension enligt LIP i januari 2003, därför följsamhetsindexerades endast ATP-delen årskiftet 2001/2002, ej folkpensionsdelen.

kunde årskullarna födda åren 1938, 1939 och 1940 lyfta inkomstpension år 2001. Personer födda 1938 får fyra tjugondelar av sin pension beräknad enligt det nya systemets regler. Motsvarande andel för personer födda 1939 eller 1940 är fem respektive sex tjugondelar.

Det som här benämns Bosättningsbaserad folkpension³ finansieras till och med år 2002 med medel ur AP-fonderna. Från och med år 2003 konverteras dessa belopp till garantipension och finansieras ur statsbudgeten.

³ Mer korrekt benämning är "Bosättningsbaserad folkpension till folkpensionärer som också uppbär ATP".

Not 3

Fondavkastning, m.m.

Miljoner kronor

		AP-fond nr:	1	2	3	4	6	*	Summa
Aktier och andelar			-10 328	-6 713	-8 957	-9 690	-1 270	354	-36 604
Där av	Direktavkastning		997	823	1 104	964	417	277	4 582
	Realiserade & orealiserade kursvinster		-11 325	-7 536	-10 061	-10 654	-1 687	77	-41 186
Obligationer och andra räntebärande värdepapper			3 372	2 808	2 716	2 704	159	559	12 318
Där av	Direktavkastning (räntenetto)		3 088	3 775	3 219	3 037	81	1 042	14 242
	Realiserade & orealiserade kursvinster		284	-967	-503	-333	78	-483	-1 924
Övrigt			-579	-913	577	248	-297	215	-749
Där av	Direktavkastning		18	0	0	0			11
	Realiserade & orealiserade kursvinster		-604	-1 812	-250	-113	-297	210	-2 859
	Valutakursresultat, netto		7	899	827	361		5	2 099
Summa avkastning			-7 535	-4 818	-5 664	-6 738	-1 408	1 128	-25 035
Administrationskostnader			176	187	110	175	272	26	946
Summa avkastning efter kostnader			-7 711	-5 005	-5 774	-6 913	-1 680	1 102	-25 981

*Första och Fjärde AP-fondens särskilda förvaltning.

Posten Övrigt avser huvudsakligen derivat.

Not 4

Fördelningssystemets administrationskostnader

Tusen kronor

Skatteförvaltningen (inkl. Kronofogdemyndigheten)	249 943
Riksförsäkringsverket	417 000
Försäkringskassorna	317 000
Statens Pensionsverk, KPA och Konjunkturinstitutet	12 983
Summa kostnader försäkringsadministrationen	996 926
Första AP-fonden	176 000
Andra AP-fonden	187 000
Tredje AP-fonden	110 332
Fjärde AP-fonden	175 000
Sjätte AP-fonden	272 000
Första och Fjärde AP-fondens särskilda förvaltning	26 000
Summa kostnader fondförvaltningen	946 332
Summa administrationskostnader	1 943 258

I AP-fondernas redovisning av förvaltningskostnader ingår de kostnader som inte är direkt hänförliga till enskilda transaktioner. Därmed ingår till exempel inte courtage, m.m. i de redovisade kostnaderna för fondförvaltningen.

Kostnaden för försäkringsadministrationen tas ur AP-fond 1-4, lika mycket ur varje fond. Varje fond finansierar sina egna förvaltningskostnader med uttag ur den egna fonden. Summan av båda formerna av administrationskostnader finansieras i princip genom ett procentuellt avdrag från de försäkrades pensionsbehållningar. Så som framgår av resultaträkningen har dock pensionsbehållningarna inte belastats med hela administrationskostnaden år 2001. I not 13 förklaras varför.

Några nyckeltal för fördelningssystemets administrationskostnader

Kostnader uttryckt i ...	Försäkrings- administraion	Fond- förvaltningen	Administration Totalt
... procent av den totala pensionsskulden	0,0183 %	0,0177 %	0,0353 %
... procent av inkomstpensionsskulden, aktiva	0,0388 %	0,0361 %	0,0750 %
... kronor per försäkrad aktiv	180 kr	168 kr	348 kr

Med aktiva avses försäkrade 16-64 år, som har pensionsbehållning eller ATP-poäng.

Not 5

Värdet av förändringen i avgiftsinkomst

Omsättningstid i år, avgiftsinkomster i miljoner kronor

Avgiftsinkomst 2001	156 811
- avgiftsinkomst 2000	- 144 275
= förändring av avgiftsinkomst	= 12 536
x (omsättningstid 2001 + omsättningstid 2000)/2*	x 32,37688
= värdet av förändringen i avgiftsinkomst	405 877

* $32,42918 + 32,32459 = 32,37688$

Värdet av förändringen i avgiftsinkomst har beräknats genom att förändringen i avgiftsinkomst multiplicerats med genomsnittet av omsättningstiden för år 2000 och ett skattat värde för omsättningstiden för år 2001. Detta skattade värde har beräknats genom att anta att den del av omsättningstiden som avser så kallad intjänandetid för år 2001 (som kan beräknas först nästa år när alla pensionsrätter fastställts) är lika med intjänandetiden år 2000.

	1998	1999	2000	2001
Intjänandetid, år	21,22597	20,78628	21,99799	21,99799*
+ utbetalningstid, år	ej beräknat	ej beräknat	10,32660	10,43119
= omsättningstid, år			32,32459	32,42918

*Intjänandetiden är inte beräknad för år 2001, här används intjänandetiden för år 2000.

På grund av att det reformerade systemets avgiftsunderlag ännu inte helt har fasats in, samt i och med att det år 1999 tillgodosågs pensionsrätt för studier och pliktjänst retroaktivt från år 1995 blir beräkningen av intjänandetiden 1999 missvisande. Det är förmodligen uteslutande dessa administrativa förhållanden som medfört att intjänandetiden år 1999 är lägre än år 1998 och år 2000, se tabellen ovan. Utbetalningstiden har ännu ej beräknas för åren 1998 och 1999.

Not 6

Värdet av förändringen i omsättningstid

Omsättningstid i år, avgiftsinkomster i miljoner kronor

Omsättningstid 2001	32,42918
- omsättningstid 2000	- 32,32459
= förändring av omsättningstid	= 0,10459
x (avgiftsinkomst 2001 + avgiftsinkomst 2000)/2*	x 150 543
= värdet av förändringen i omsättningstid	= 15 745

* $(156\ 811 + 144\ 275) / 2 = 150\ 543$

I och med att samma intjänandetid används i omsättningstiden för åren 2000 och 2001 hänför sig värdet av förändringen i omsättningstid helt till ökningen i utbetalningstid. Ökningen i utbetalningstid beror i sin tur på ökningen i ekonomisk medellivslängd, det vill säga med pensionsbeloppen vägd medellivslängd, justerad för normen 1,6 procent. Beräkningsreglerna för ekonomisk medellivslängd, eller ekonomiska delningstal, framgår av ekvation 4.3 i den tekniska bilagan.

⁴ Att pensionsavgifterna (156,8 miljarder kr) så kraftigt överstiger det samlade intjänandet av pensionsrätt och värdet av ATP-poäng (138,6 miljarder kr) förklaras av att ATP systemet ännu inte är utfasat. I ATP-systemet upparbetas ofta pensionsfordran relativt tidigt under det förvärvsaktiva livet. En individ som vid 55 års ålder har sina 15 bästa intjänandeår bakom sig (och som arbetat i minst 30 år) kommer inte att öka sin ATP pension alls även om hon eller han fortsätter att arbeta och betala avgift till 65-årsdagen. De avgiftsbetalningar som hänför sig till ATP år 2001 kan skattas till 26,9 miljarder kr. Värdet av samma grupps under året intjänade ATP-poäng var endast 10,4 miljarder kr. Således översteg avgiftsbetalningarna värdet av den intjänande pensionsrätten med 16,5 miljarder kr. Förhållandet illustrerar väl en av de negativa drivkrafter för den äldre arbetskraftens arbetsutbud som ATP-systemet ger upphov till.

Not 7

Intjänad pensionsrätt och ATP-poäng

Miljoner kronor

Intjänad pensionsrätt (inkomstpensionssystemet), skattat värde	128 181
Värdet av intjänad ATP-poäng, skattat värde	10 446
Summa värde av intjänandet	138 627

I och med att taxeringen för år 2001 ännu inte har slutförts kan värdet av intjänad pensionsrätt under 2001 endast skattas. Begreppet pensionsrätt används enbart för det reformerade systemet.

Värdet av intjänad ATP-poäng under år 2001 har beräknats i RFV:s simuleringsmodell. Det sista år som pensionsrätt enligt ATP-reglerna kan intjänas är år 2017. Detta innebär att avgifterna, med undantag av administrativt betingade diskrepanser, kommer att vara lika stora som tillgodoräknad pensionsrätt först år 2018.⁴

Not 8

Pensionsutbetalningarna minskar pensionsskulden med det utbetalade beloppet.

Not 9

Indexering av fördelningssystemets pensionsskuld

	i procent	i miljoner kr
Tilläggs pensionsskuld, aktiva	2,7100 %	32 642
Inkomstpensionsskuld, aktiva	2,8682 %	71 677
Tilläggs pensionsskuld, pensionärer	0,8197 %	11 952
Inkomstpensionsskuld, pensionärer	0,8197 %	16
Summa indexering		116 287

I praktiken sker indexeringen av pensioner och pensionsbehållningar med kvoten mellan två index, inte med den här beräknade och till fyra decimaler avrundade procentuella förändringen i index.

Värdet av indexeringen avser den indexering som påverkat pensionsskulden per den 31 december 2001. Tilläggs pensionsskulden avseende aktiva 31/12 år 2001 har indexerats med förändringen i prisbasbeloppet mellan åren 2001 och 2002. När det gäller inkomstpensionsskulden till aktiva är det förändringen i inkomstindex mellan åren 2001 och 2002 som påverkat utgående pensionsskuld. Utgående pensionsskuld till pensionerade, oavsett om indexeringen avser tilläggs- eller inkomstpension, har däremot indexerats med förändringen i prisbasbeloppet mellan år 2000 och år 2001.

Från och med årsskiftet 2001/2002 indexerar såväl tilläggs pensioner som inkomstpensioner med förändringen i inkomstindex minus den så kallade normen. Detta kallas för följsamhetsindexering. Från och med den följsamhetsindexering som sker årsskiftet 2002/2003 är normen 1,6 procent.

Basbelopp och index i beräkningen av fördelningssystemets pensionsskuld			
	2000	2001	2002
Prisbasbelopp, kr	36 600	36 900	37 900
Förändring i prisbasbelopp		0,8197 %	2,7100 %
Inkomstindex		103,20	106,16
Förändring i inkomstindex			2,8682 %

Not 10

Värdet av förändringen i ekonomisk medellivslängd

Miljoner kronor

Tilläggs-pensionsskuld, aktiva	7 732
Inkomst-pensionsskuld, aktiva	0
Tilläggs-pensions-skuld, pensionärer	10 996
Inkomst-pensionsskuld, pensionärer	0
Summa	18 728

Ekonomisk livslängd är det begrepp som används för den tid som ett genomsnittligt pensionsbelopp antas utbetalas, varvid normen om 1,6 procent beaktas. Om det finns ett samband mellan pensionernas storlek och pensionärernas återstående förväntade livslängd skiljer sig den ekonomiska medellivslängden från återstående förväntad livslängd. Hur den ekonomiska livslängden beräknas beskrivs i den tekniska bilagan, ekvation 4.3.

Effekten av förändringar i ekonomisk medellivslängd beräknas genom att först beräkna pensionsskulden med den ekonomiska medellivslängden som kan mätas i systemet det år redovisningen avser. Denna skuld minskar därefter med den pensionsskuld som skulle ha funnits om den ekonomiska medellivslängden hade varit oförändrad i förhållande till föregående år. Under år 2001 ökade den ekonomiska medellivslängden med ca 1 procent.

Högre medellivslängd ökar pensionsskulden för tilläggs-pension, både avseende aktiva och pensionärer. I inkomst-pensionssystemet är det endast pensionsskulden till pensionärer som fyllt 65 år, som ökar om medellivslängdens ökar. Före 65 års ålder beräknas inkomst-pensionen med ett preliminärt delningstal som justeras det år individen fyller 65. Att medellivslängdens ökning under året inte medfört någon kostnad för ökad inkomst-pensionsskuld avseende pensionärer beror på att det år 2001 inte fanns pensionärer som uppbär inkomst-pension och som fyllt 65 år.

Den del av pensionsskulden som avser inkomst-pensionsskuld till aktiva ökar inte om medellivslängden ökar. Detta beror på att de delningstal som används i det reformerade systemet för att omvandla pensions-behållning till månatliga pensionsbelopp anpassar sig till medellivslängdens utveckling. Ökningen av medellivslängden leder därmed till lägre kommande månatliga pensionsbelopp för dem som är förvärvsaktiva, om pensionen tas ut vid samma ålder. Hade

pensionssystemet varit i fullfunktion år 2001 hade pensionsskuldens ökning till följd av ökad medellivslängd stannat vid de 10,996 miljarder kr som redovisas ovan.

Not 11

Uppkomna arvsvinster	
Miljoner kronor	
Avseende åldrarna 60-64 år	765
Avseende åldrarna -59 år	4 711
Summa	5 476

Uppkomna arvsvinster är pensionsbehållningen (31/12 1999) som tillhört aktiva, det vill säga ej pensionerade personer, som avlidit under år 2000.

Not 12

Fördelade arvsvinster	
Miljoner kr	
Avseende åldrarna 60-64 år	779
Avseende åldrarna -59 år	4 711
Summa	5 490

Före det år en årskull fyller 60 år fördelas uppkomna arvsvinster i en årskull mellan de överlevande i årskullen. Från och med det år en årskull fyller 60 år fördelas de arvsvinster som beräknas uppkomma mellan de överlevande i årskullen. De beräknade arvsvinsterna skattas med utgångspunkt från den mortalitet SCB observerar. I och med att denna mortalitet inte exakt kommer att överensstämma med den faktiska dödligheten i inkomstpensionssystemet kommer det förekomma små skillnader mellan uppkomna och fördelade arvsvinster för åldrarna 60-64 år.

Orsaken till att man vid 60 års ålder övergår till att fördela beräknade, istället för uppkomna, arvsvinster är att pension kan tas ut från och med 61 års ålder. Eftersom arvsvinster endast kan uppstå efter avlidna som inte börjat lyfta pension fungerar inte förfarandet med fördelning av uppkomna arvsvinster som används före denna ålder.

Not 13

År 2001 skall 60 procent av administrationskostnaden finansieras genom att varje pensionsbehållning minskas med ett kostnadsavdrag. Detta beräknas med utgångspunkt från skattade administrationskostnader, skillnader mellan skattad och verklig kostnad beaktas i påföljande års kostnadsavdrag. Skattad kostnad för år 2001 var 1 538 miljoner kr, 60 procent av denna kostnad är 923 miljoner kr. I procent av pensionsbehållningen (det vill säga inkomstpensionsskuld till aktiva) var administrationskostnadsavdraget 0,034 procent år 2001.

Under perioden 2002-2021 ökar den andel av administrationskostnaden som finansieras med administrationskostnadsavdrag med två

procentenheter per år. Först år 2021 motsvarar avdraget 100 procent av administrationskostnaden. Motivet för infasningen av avdraget är att inte belasta de årskullar som har pensionsbehållning i det nya systemet med en oproportionerligt stor kostnad under den tid ATP-systemet fñasas ut.

Not 14

Buffertfondkapital i fördelningssystemet den 31 december 2001

Miljoner kronor

AP-fond nr:		1	2	3	4	6	*	Summa
Aktier**		77 792	81 882	69 752	86 200	16 468	1 498	333 592
Därav	Svenska aktier och andelar	19 630	31 885	26 848	36 619	16 468	1 443	132 893
	Utländska aktier och andelar	58 162	49 997	42 904	49 581	-	55	200 699
Obligationer och andra räntebärande tillgångar		56 636	48 172	57 151	42 972	1 302	0	206 233
Därav	Svenska emittenter	34 404	44 630	31 579	18 530	1 302		130 445
	Utländska emittenter	22 232	3 542	25 572	24 442			75 788
Övrigt		3 127	3 737	5 868	2 638	142	18 669	34 181
	Summa tillgångar	137 555	133 791	771	131 810	17 912	20 167	574 006
	Skulder	6 767	298	47	225	1 184	314	8 835
	Summa fondkapital	130 788	133 493	132 724	131 585	16 728	19 853	565 171

* Första och Fjärde AP-fondens särskilda förvaltning

** Aktierna redovisas under den marknadsplats där de har förvärvats

Not 15

Beräkning av avgiftstillgången 31 december 2001

Miljoner kronor och år

Avgiftsinkomst(2001)	156 811
x omsättningstid(2001)	x 32,42918
= avgiftstillgång (2001)	= 5 085 252

Not 16

Balanserat över-/underskott

Miljoner kronor

Summa överskott år 2001	218 407
- årets resultat 2001	278 722
= Balanserat över-/underskott år 2001	- 60 315

Balanserat över-/underskott är skillnaden mellan utgående tillgångar och skulder året före det år redovisningen avser. Eftersom redovisning för år 2001 är den första som görs finns inte utgående tillgångar och skulder för år 2000 beräknade. Därför har balanserat över-/underskott här beräknats som en restpost, genom att från utgående överskott år 2001 dra av resultatet för år 2001.

Not 17

Pensionsskuld 31 december 2001

Miljoner kronor

	Aktiva	Pensionerade	Summa
Tilläggspension	1 244 876	1 481 059	2 725 935
Inkomstpension	2 697 997	2 054	2 700 051
Bosättningsbaserad folkpension		6 030	6 030
Summa pensionsskuld	3 942 873	1 489 143	5 432 016

Pensionsskulden till pensionerade avseende tilläggspension och inkomstpension beräknas på samma sätt. Den beräknas genom att först summera pensionsutbetalningen i december månad till respektive årskull. Denna summa multipliceras därefter med tolv, för att få ett årsbelopp, och med respektive årskulls ekonomiska delningstal, varvid pensionsskulden till varje årskull erhålls. Pensionsskulden till respektive pensionerad åldersgrupp summeras därefter. Hur de ekonomiska delningstalen beräknas framgår av ekvation 4.3 i den tekniska bilagan.

Inkomstpensionsskulden avseende aktiva utgörs av summan av alla försäkrades pensionsbehållningar den 31 december 2000 med tillägg för den pensionsrätt som uppskattas ha intjänats under år 2001.

Tilläggspensionsskulden avseende aktiva kan inte beräknas direkt med uppgifter ur intjänanderegistret. Denna skuld beräknas i RFV:s pensionsmodell. De årskullar som denna beräkning gjorts för är årskullarna 1937-1953, det vill säga de som får hela eller del av sin pension beräknad enligt ATP-reglerna. Årskullen född 1937 har hela sitt intjänande i ATP systemet. Årskullen född 1938 har 16/20-delar av sitt intjänande i ATP-systemet och 4/20-delar i det reformerade systemet. Årskullen född 1939 har 15/20-delar i ATP-systemet och 5/20-delar i det reformerade, och så vidare till årskullen född 1953 som har 1/20-del av sitt intjänande i ATP-systemet och 19/20-delar i det reformerade systemet.

Beräkningen av tilläggspensionsskulden avseende aktiva görs genom att skatta varje årskulls tilläggspension det år årskullen fyller 65 år. Detta belopp multipliceras därefter med det förväntade antalet utbetalningar av ett genomsnittligt pensionsbelopp, justerat för normen 1,6 procent. Den på detta vis beräknade pensionsskulden diskonteras respektive reduceras därefter simultant med den antagna framtida ökningen i inkomstindex och årskullens antagna framtida avgiftsbetalningar till systemet.

I dessa beräkningar antas den allmänna inkomstutvecklingen följa den som Konjunkturinstitutet (mars 2002) prognostiserat för perioden 2002-2006, perioden 2007-2018 antas snittinkomsttillväxten vara 2 procent per år. År 2018 representerar slutåret i beräkningen eftersom årskullen född 1953 fyller 65 år det året. Det förväntade antalet utbetalningar av ett genomsnittligt pensionsbelopp är det samma som be-

räknats för årskullen född 1936. Den ökning i medellivslängd som SCB antar skall ske framöver beaktas således inte i beräkningen.

Not 18

Pensionsutbetalningar i premiepensionssystemet

Tusen kronor

Pensionsutbetalningar från fondförsäkring	371
Pensionsutbetalningar från traditionell försäkring	32
Summa pensionsutbetalningar*	403

*Inklusive beslutade ännu ej utbetalade pensioner.

Premiepension kan tas ut från 61 års ålder. Pensionsspararen kan fortsätta att ha sitt tillgodohavande i fondförsäkring, vilket innebär att pensionsbeloppen är beroende av värdeutvecklingen i de fonder som spararen har valt, eller gå över till traditionell försäkring. Övergång till traditionell försäkring kan ske i samband med pensioneringen eller senare. Traditionell försäkring innebär att pensionsutbetalningen sker med ett fast belopp per månad - i vilket inräknas en garanterad ränta om förnärvarande 3 procent - med möjlighet till återbäring. Om PPM:s förvaltning av den traditionella försäkringen ger en högre avkastning än den garanterade lämnas återbäring. Denna ges som ett tilläggsbelopp vilket kan variera år från år. Under år 2001 har inga tilläggsbelopp betalats ut.

Not 19

Tusen kronor

	Fondförsäkring	Traditionell försäkring
Kapitalavkastning intäkter	484 002	52
Orealiserade vinster		11
Kapitalavkastning kostnader	-10	-40
Orealiserade förluster	-6 153 911	
Summa	5 669 919	23

Beloppen inkluderar realiserat och orealiserat valutakursresultat.

Not 20

Premiepensionssystemets administrationskostnader

Tusen kronor

Driftskostnader	- 442 151
Kapitalavkastning	56 593
Summa	- 498 744

I administrationskostnaderna har bland annat räntekostnader som upptagits för PPM:s finansiering inkluderats. Fondförvaltaravgifter tas ut direkt från respektive fondförvaltares fonder och ingår inte i PPM:s administrationskostnad.

Not 21

I premiepensionssystemet motsvarar summan av nya pensionsrätter alltid avgiftsinkomsten.

Not 22

Pensionsskulden minskar med pensionsutbetalningarna, se not 18.

Not 23

Pensionsskulden förändras med avkastningen, se not 19.

Not 24

PPM har inte förändrat sina livslängdsantaganden under året.

Not 25

Det som i fördelningssystemet benämns ”Uppkomna arvsvinster” kallas i premiepensionssystemet för ”Avsättning för dödsfallskapital”. I posten ingår även minskningsmedel, som avser den minskning av premiepensionsrätten som görs när premiepension överförs mellan makar.

Not 26

Arvsvinsterna är avsatta för pensionsspararnas räkning, de hade dock inte per balansdagen fördelats till respektive pensionssparares konto.

Not 27

Beloppet 210 miljoner kronor motsvarar uttag av PPM avgift om 0,3 procent år 2001 för att (del) finansiera PPM:s driftskostnader. Under uppbyggnadsskedet och fram till 2018 finansieras myndigheten genom en kombination av avgiftsuttag och räntekontokredit för rörelsekapitalbehov i Riksgäldskontoret. Myndigheten får ta ut avgifter som per år motsvarar högst 0,3 procent av de sammanlagda tillgodohavandena på pensionsspararnas konton. Under uppbyggnadsskedet är uttaget av PPM avgift mindre än PPM:s kostnader, skillnaden finansieras med lån. Detta görs för att inte belasta nuvarande försäkrade med oproportionerligt höga avgifter medan premiepensionskapitalet är under uppbyggnad.

Not 28**Försäkringstillgångar i premiepensionssystemet 31 december 2001**

Tusen kronor

Fondförsäkring	65 128 618
Traditionell livförsäkring	1 169
Summa försäkringstillgångar	65 129 787

Not 29**Övriga tillgångar i premiepensionssystemet 31 december 2001**

Tusen kronor

Tillfällig förvaltning av preliminära avgiftsmedel	42 902 092
PPM:s administrativa fondandelslager (handelslager)	33 821
Övriga tillgångar	409 131
Summa övriga tillgångar	43 345 044

PPM ansvarar för den tillfälliga förvaltningen av de preliminära avgiftsmedel som RFV månadsvis överför till dess att pensionsrätterna fastställts och medlen placerats inom PPM:s försäkringsgrenar. Preliminära avgiftsmedel är avgifter som inlutit men som ännu inte fördelats på de försäkrade och därför ännu inte förts över till fondförvaltarna. Sådana medel placeras av PPM på konto i Riksgäldskontoret, medlen förvaltas i genomsnitt under 18 månader. Under år 2001 förvaltades medel avseende intjänandeåren 1999-2001. I april 2001 placerades medlen avseende intjänandeåret 1999.

Not 30**Pensionsskuld i premiepensionssystemet**

Tusen kronor

Pensionsskuld, fondförsäkring	65 130 474
Pensionsskuld, traditionell livförsäkring	1 151
Summa pensionsskuld	65 131 625

Redovisad pensionsskuld motsvaras av begreppet försäkringstekniska avsättningar i PPM:s redovisning.

Not 31**Övriga skulder i premiepensionssystemet**

Tusen kronor

Skulder avseende preliminära avgiftsmedel	42 713 386
Övriga skulder	1 882 943
Summa skulder	44 596 329

Sveriges nya pensionssystem – en kort beskrivning

Sparande

Det nya pensionssystemet fungerar i stora stycken som ett vanligt banksparande. Liknelsen gäller systemets båda delar, *inkomst-* och *premiepensionssystemet*. Varje år betalar de försäkrade själva, deras arbetsgivare och i vissa fall staten in pensionsavgifter till dessa system. Avgifterna noteras i de försäkrades "bankbok". Sparandet växer med avgiftsinbetalningarna och med det som i respektive system motsvarar räntan i ett banksparande. Varje sparare kan, genom informationen i det orange kuvertet, följa hur kontot i fördelnings- och premiepensionssystemet utvecklas år från år. Vid pensioneringen stängs kontona och betalningsströmmen vänds. Pensionssystemet betalar ut sparandet till den försäkrade genom månatliga pensioner så länge hon eller han lever.

Pensionsavgifter och pensionsrätter

Till systemet betalar de försäkrade, deras arbetsgivare och i vissa fall staten, pensionsavgifter. Pensionsavgiften är 18,5 procent av pensionsunderlaget. Pensionsunderlaget består av pensionsgrundade inkomster och belopp. Inkomsterna utgörs av löner och ersättningar från social- och arbetslöshetsförsäkringarna. Pensionsgrundande belopp är beräknade underlag, inga egentliga inkomster. Pensionsgrundande belopp beräknas för förtidspension, barnår, studier och plikttjänst.

Den försäkrade betalar allmän pensionsavgift om 7 procent av sin lön och eventuella ersättningar från social- och arbetslöshetsförsäkringarna till pensionssystemet. Avgiften betalas för inkomster upp till 8,07 inkomstbasbelopp, den högsta inkomst som det tillgodoräknas pensionsrätt för.

Arbetsgivare betalar för sina anställda en pensionsavgift om 10,21 procent av lönen till pensionssystemet. Denna avgift betalas även för inkomster ovanför 8,07 inkomstbasbelopp. Eftersom det inte tillgodoräknas pensionsrätt för inkomstdelar över 8,07 inkomstbasbelopp är dessa avgifter en skatt. De förs också som en skatt till statsbudgeten och tillfaller således inte pensionssystemet.

Staten betalar för personer som uppbär pensionsgrundande ersättning från social- eller arbetslöshetsförsäkring en avgift om 10,21 procent av ersättningen till pensionssystemet. För personer som tillgodoräknas pensionsgrundande belopp betalar staten en avgift om 18,5 procent av det pensionsgrundande beloppet till pensionssystemet.

Hur kan det komma sig att pensionsavgiften och pensionsrätten är 18,5 procent av pensionsunderlaget när avgiften, i de flesta fall, summerar till 17,21 procent? Förklaringen är att den allmänna pensionsavgiften om 7 procent dras från inkomsten när pensionsunderlaget beräknas. Det innebär att maximalt pensionsunderlag är 93 procent av 8,07 inkomstbasbelopp. dvs. 7,5 inkomstbasbelopp.

På "bankboken" noteras varje år en insättning, en *pensionsrätt*, som är lika stor som den avgift som betalats till systemet av och för pensions-spararen. 16 procent av pensionsunderlaget tillgodoräknas den försäkrades konto i inkomstpensionssystemet, 2,5 procent av pensionsunderlaget tillgodoräknas premiepensionskontot.

Ränta på sparandet

Sätter Du in pengar på banken får Du ränta på pengarna. I pensions-systemet förräntas också de tillgodoräknade pensionsrätterna. Röntan på inkomstpensionskontot bestäms som regel av genomsnittsinkomstens utveckling. Ökar genomsnittsinkomsten i Sverige med 3 procent är röntan 3 procent. Genomsnittsinkomstens utveckling mäts av *inkomstindexet* och förräntningen av kontobehållningen kallas för indexering. Röntan på premiepensionskontot bestäms av värdeförändringen på de premiepensionsfonder som den försäkrade valt. Pensionssystemets motsvarighet till ränta är både i inkomst- och premiepensionssystemet beroende av den ekonomiska utvecklingen. "Röntan" är inte garanterad, den kan t.o.m. vara negativ.

I inkomstpensionssystemet kallas summan av alla pensionsrätter och all förräntning för *pensionsbehållning*. I premiepensionssystemet kallas summan av alla pensionsrätter och värdeförändring för *premiepensionsskapital*. Olika benämningar har valts bland annat för att markera att den tillgång som pensionsbehållningen representerar för den försäkrade inte motsvaras av ett fonderat kapital, medan det är fallet för premiepensionsskapitalet.

Buffertfonder och premiepensionsfonder

I inkomstpensionssystemet finansieras pensionerna huvudsakligen med systemets löpande avgiftsinkomster. Därmed sker, i princip, inget sparande på samhällsnivå i det systemet. För den försäkrade individen kan pensionsavgiften till inkomstpensionssystemet likväl betraktas som en form av sparande.

Avgifterna till inkomstpensionssystemet förs till systemets buffertfonder. Systemet har 5 buffertfonder. *Första, Andra, Tredje, Fjärde* och *Sjätte Allmänna Pensionsfonden*. Första–Fjärde AP-fonden tillförs en fjärdedel var av avgifterna och var och en av dessa fonder finansierar en fjärdedel av systemets pensionsutbetalningar. Sjätte AP-fonden tillförs inga avgifter och finansierar inga pensioner. Buffertfonden är mycket mindre än det samlade åtagandet i fördelningssystemet, endast 10,4 procent den 31 december år 2001.

I premiepensionssystemet finansieras pensionerna med medel ur de fonder som de försäkrade byggt upp. I premiepensionssystemet motsvarar fonderna i princip alltid 100 procent av åtagandet i det systemet. Vid årsskiftet 2001/2002 hade premiepensionssystemet 575 premiepensionsfonder, förvaltade av 83 stycken olika fondförvaltare. De försäkrade som inte väljer premiepensionsfond får sina avgifter placerade hos *Sjunde AP-fonden*, som således är en del i premiepensionssystemet.

Här, ungefär, slutar liknelsen vid ett banksparande.

Pensionsförsäkring

Pensionssystem, pensionsförsäkringar, kännetecknas av att sparandet är låst, man kan inte välja att ta ut hela eller delar av sitt pensionssparande före den lägsta tillåtna åldern för uttag av pension. Denna ålder är 61 år i både inkomst- och premiepensionssystemet. Vidare betalar dessa system pension livsvarigt med ett månatligt belopp som endast ändras i förhållande till på förhand bestämda beräkningsregler. Pensionssystem omfördelar sparande från individer som lever kortare än genomsnittligt till dem som lever längre än så. Före uttag av ålderspension fördelas därför årligen de pensionsbehållningar respektive det pensionskapital som tillhört personer som inte börjat uppbära pension och som avlidit mellan de överlevande försäkrade i form av så kallad *arvsvinst*. Detta sker på ett i princip likvärdigt sätt i bägge systemen.

Också under den tid pension tas ut fördelas sparande från dem som lever kortare än genomsnittligt till dem som lever längre än så. Det sker genom att pension beräknas med utgångspunkt från en genomsnittlig livslängd men betalas ut så länge den försäkrade lever. Följaktligen blir summan av pensionsutbetalningar till dem som lever kort tid som pensionär liten och summan stor till dem som lever länge.

Beräkning och indexering av pensioner

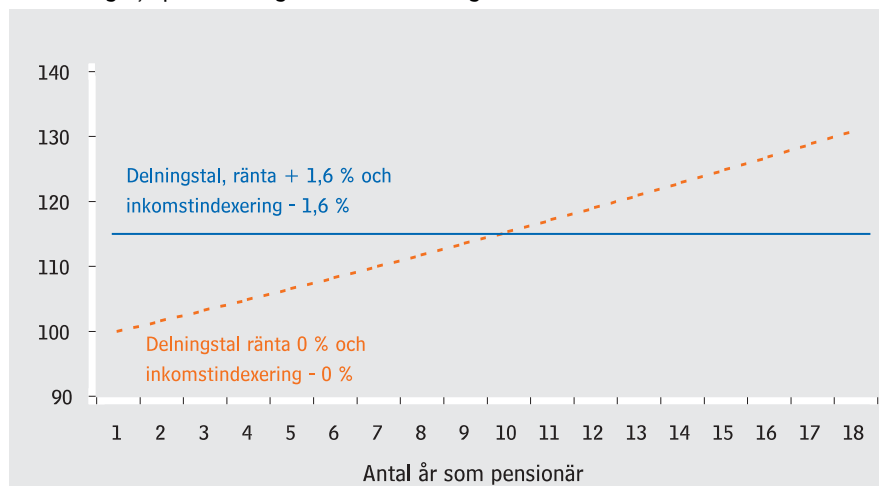
Pensionen från inkomstpensionssystemet, *inkomstpension*, beräknas genom att pensionsbehållningen divideras med ett *delningstal*. Delas en pensionsbehållning om t.ex. 1 840 000 kr med ett delningstal om 16 blir årspensionen 115 000 kr. Delningstalet beräknas med utgångspunkt från mätningar av den genomsnittliga medellivslängden för män och kvinnor och med beaktande av en ränta om 1,6 %, den så kallade *normen*. Utan tillgodoräknande av ränta skulle delningstalet vara lika med den förväntade återstående medellivslängden vid den ålder pensionen tas ut. Normen gör att delningstalet alltid blir lägre än vad medellivslängden är.

Inkomstpensionen räknas årligen om med förändringen i inkomstindex minus normen, *följsamhetsindexeras*.¹ Från och med år 2002 följsamhetsindexeras även ATP och, från och med 2003 även inkomstrelaterad folkpension, tillsammans kallas nu dessa förmåner för *tilläggspension*.

Lagstiftaren har strävat efter att värdet av inkomstpensionen skall vara konstant (eller helst öka något) i fasta priser, samtidigt som värdet av pensionerna under den tid de utbetalas alltjämt önskades vara kopplad till snittin-

¹ Det är litet missvisande att skriva minus, omräkningen av inkomstpension sker med kvoten mellan det nya och gamla inkomstindexet dividerat med 1,016.

Inkomstpensionens reala värdeutveckling med beslutad respektive alternativ utformning 1,6 procent årlig snittinkomstökning.

² ATP-pensionerna har inte tillgodoräknats någon uttrycklig ränta, men beräkningsreglerna i ATP kan likväl anses innehålla ett underförstått tillgodoräknande av en ränta. Denna brukar uppskattas till att vara ca 2 %.

komstutvecklingen. Konflikten mellan de två målen har hanterats genom att i delningstalet tillgodoräkna en ränta, normen, som vid den årliga omräkningen av inkomstpensionen med inkomstindex dras av.² Genom detta förfarande blir delningstalet lägre, varvid den initiala inkomstpensionens värde ökar till en nivå som kommer att ligga reellt fast om snittinkomsten ökar med exakt den tillgodoräknade räntan 1,6 procent. Om snittinkomsten ökar med mer än 1,6 procent kommer inkomstpensionen att öka reellt i värde med skillnaden mellan snittinkomstillväxten och 1,6 procent. Om snittinkomsten ökar med mindre än 1,6 procent kommer inkomstpensionen i stället att minska i reala termer med skillnaden mellan snittinkomstillväxten och 1,6 procent.

I premiepensionssystemet kan den försäkrade vid pensioneringen välja mellan att ta ut sin premiepension som *fondförsäkring* eller *traditionell försäkring*. Fondförsäkringen innebär att den försäkrade behåller sitt sparande i valda fonder. Den månatliga premiepensionen för ett år beräknas då med utgångspunkt från fondandelarnas värde i december året innan. Under året säljs varje månad det antal fondandelar som krävs för att få in det belopp som motsvarar den beräknade premiepensionen. Tas premiepensionen ut i form av traditionell försäkring har pensionen beräknats som ett livsvarigt garanterat nominellt månadsbelopp. Pensionen beräknas med en antagen nominell avkastning om 3 procent. Utbetalad premiepension kan bli högre om avkastningen på premiepensionskapitalet blir högre än den antagna avkastningen. Premiepension, oavsett om den tas ut som fondförsäkring eller traditionell försäkring, kan väljas att tas ut på två liv. Det innebär att premiepensionen betalas ut till endera av två makar eller sambor så länge någon av dem lever. Väljs premiepensionen att tas ut på två liv blir månadspensionen (något) lägre.

Automatisk balansering

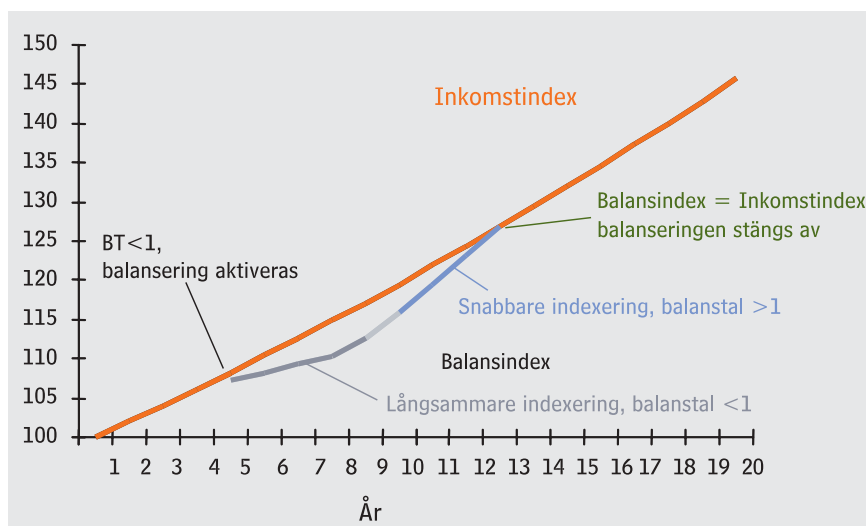
Vid viss utveckling kan inte inkomstpensionssystemet förränta pensionsbehållningar och pensioner med snittinkomstutvecklingen. För att hantera denna risk finns regler för *automatisk balansering*. Reglerna går ut på att beräkna systemets tillgångar och skulder och på att minska indexeringen, räntan, om det är nödvändigt för att säkerställa att skulderna inte blir större än tillgångarna.

Inkomstpensionssystemets tillgångar utgörs dels av värdet på de avgifter som systemet uppbär *avgiftstillgången*, dels av värdet på tillgångarna i systemets buffertfonder. Värdet av systemets avgifter beräknas som den pensionsskuld avgifterna skulle kunna finansiera löpande givet värderingstidpunktens ekonomiska och demografiska förhållanden. Dessa förhållanden sammanfattas i den tid en genomsnittlig pensionsrätt förväntas ligga i fördelningssystemet, från det att den intjänas till det att den utbetalas. Denna tid kallas *omsättningstid*. Omsättningstiden är ca 32 år, varav ca 22 år avser intjänandetid och 10 år avser utbetalningstid. Buffertfonderna värderas efter de priser som marknaden betalat vid värderingstidpunkten för likadana tillgångar som fonderna förvaltar.

Inkomstpensionssystemets pensionsskuld utgörs av summan av alla individers saldo på sina inkomstpensionskonton, dvs. summan av alla pensionsbehållningar och av värdet av de inkomstpensioner som utbetalas.

Genom att dividera systemets tillgångar med pensionsskulden fås ett mått på fördelningssystemets finansiella ställning, en kvot som kallas *balanstalet*. Om balanstalet är över ett (1) är tillgångarna större än skulderna. Om balanstalet är under ett är skulderna större än tillgångarna. Skulle balanstalet tillåtas vara under ett skulle på sikt buffertfonden tömmas och inkomstpensionerna skulle inte kunna finansieras med en avgift om 16 procent. För att hantera denna risk minskas indexeringen av pensionsbehållningar och pensioner om balanstalet blir mindre än ett. Det sker genom att den *automatiska balanseringen* aktiveras när balanstalet faller under ett. När balanseringen aktiveras indexeras pensionsbehållningar och pensioner med förändringen i ett *balansindex* istället för med förändringen i inkomstindex. Balansindex beräknas endast om balanstalet någon gång fallit under ett. Första året ett balansindex beräknas är det lika med inkomstindexet för det året gånger balanstalet för samma år. För därpå följande år beräknas balansindex genom att multiplicera föregående års balansindex med kvoten mellan nytt och gammalt inkomstindex gånger nytt balanstal. Indexeringen med balansindex fortsätter tills det att balansindexet når inkomstindexets nivå. Förfarandet innebär att balanseringen först endast kan minska pensionerna men att balanseringen därefter kan återställa pensionsnivån.

Automatisk balansering

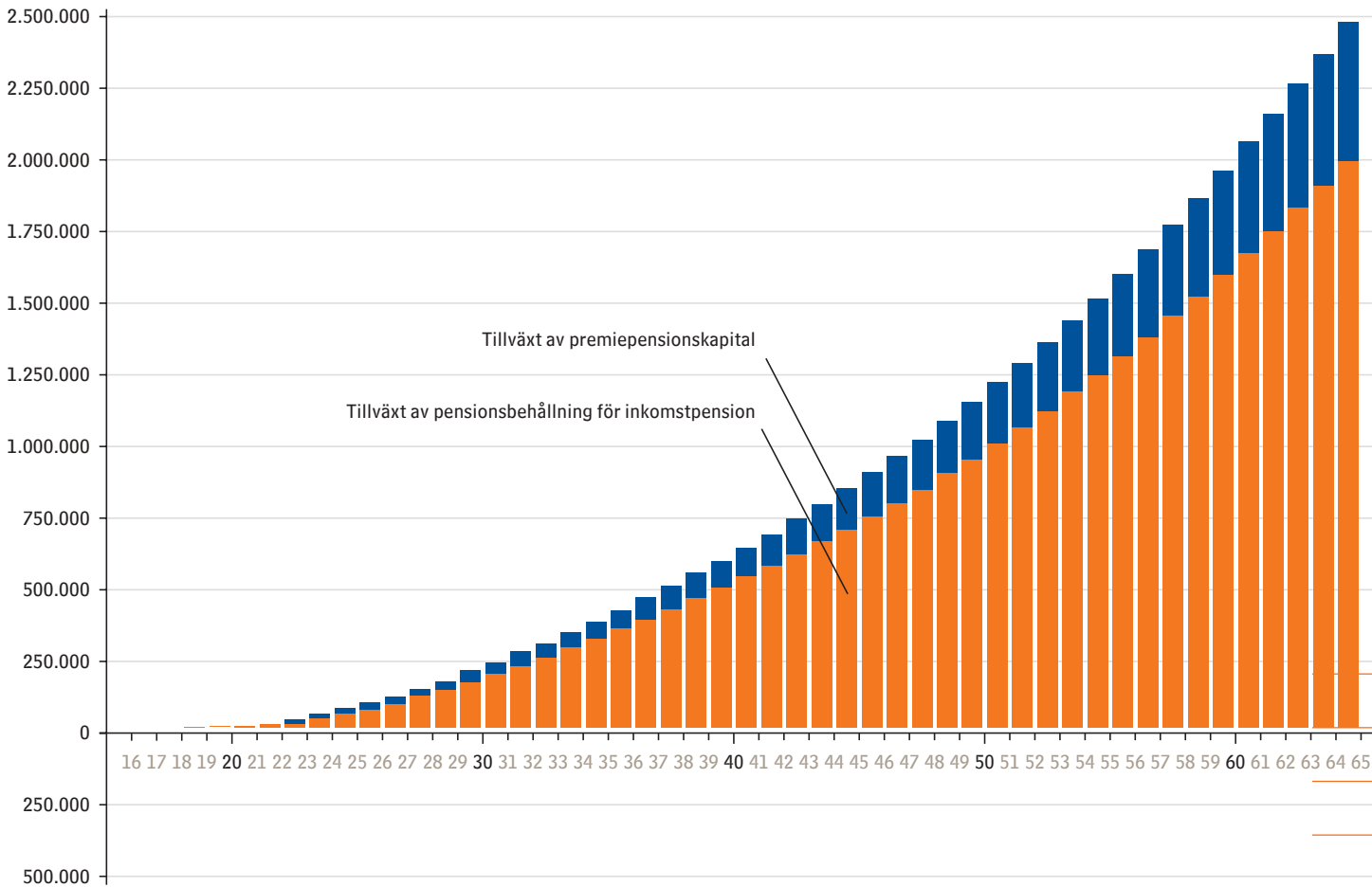

Inkomstpensionssystemet. Pensionsbehållningen växer med nya årliga pensionsrätter och inkomstindex.

Premiepensionssystemet. Premiepensionskontot växer med nya årliga pensionsrätter och kapitalavkastning.

Intjänande, tillväxt och utbetalning av intjänad pension

Intjänandeperiod

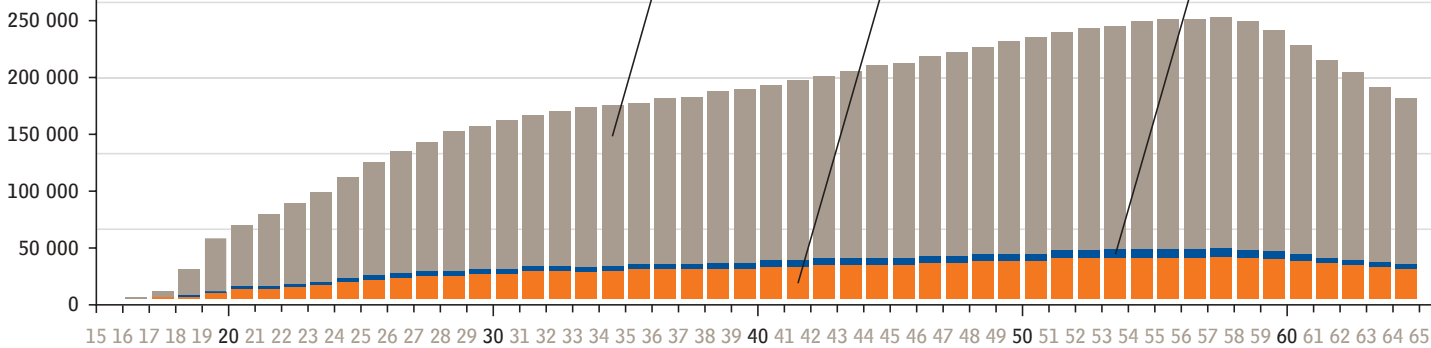
Livsinkomst, inbetalningar av pensionsavgifter och utbetalning av pensioner

Av den pensionsgrundande inkomsten avsätts varje år 18,5% till pensionssystemet. 16% går till inkomstpensionssystemet och 2,5% till premiepensionssystemet. I båda systemen är den intjänade pensionsrätten lika stor som den inbetalade avgiften.

Pensionsgrundande inkomst och belopp.

Avgift på 16% till fördelningspensionssystemet, dvs inkomstpensionen.

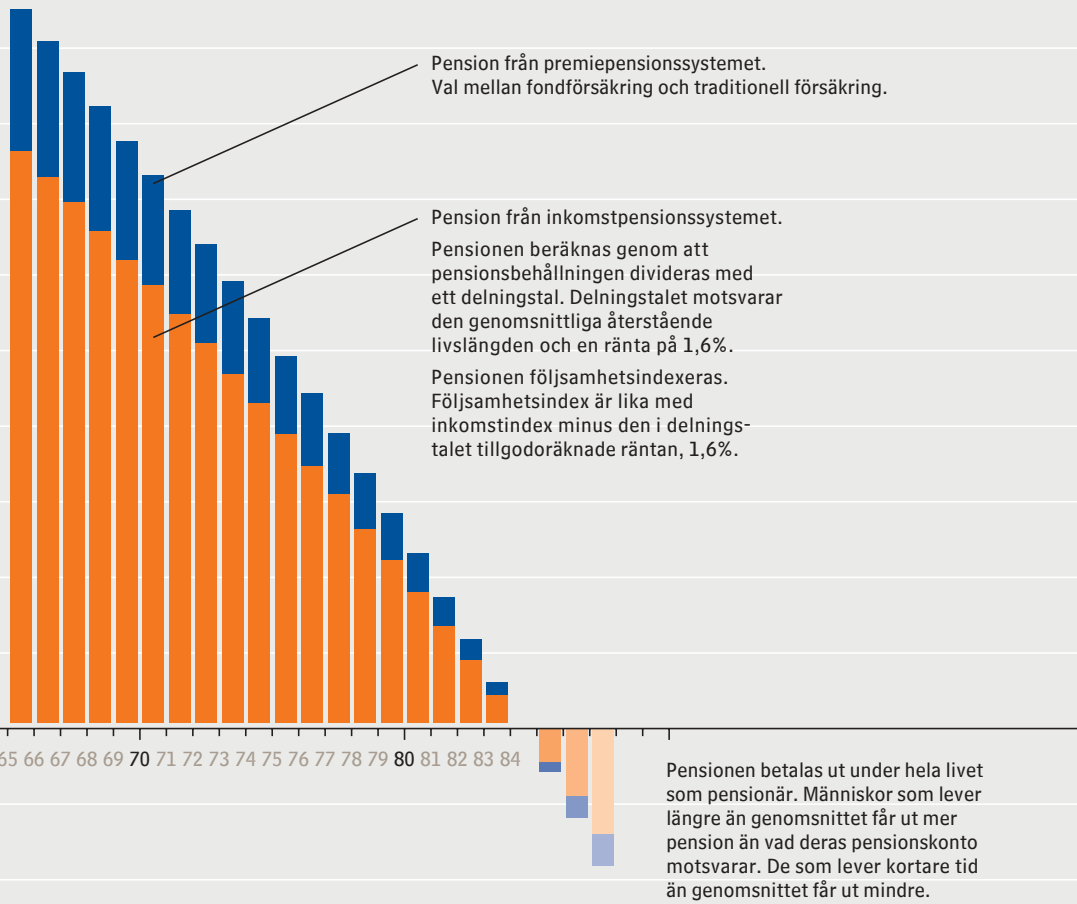
Avgift på 2,5% till premiepensionssystemet.

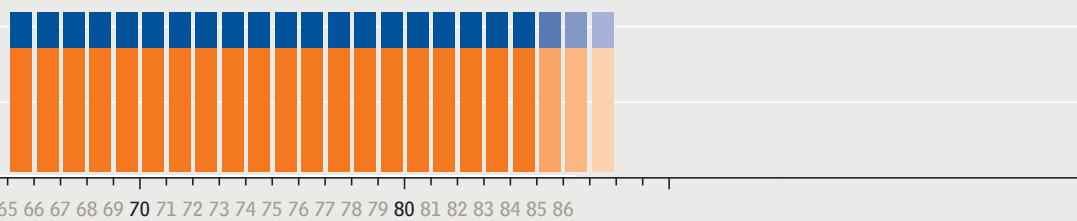
Belopp motsvarande pensionsrätten för inkomstpension (16%) förs över till systemets buffertfonder. Pengarna används för att finansiera nuvarande pensionärers pensioner.

Buffertfond (1-4 och 6:e AP-fonden)

Pensionering/utbetalningsperiod

Pensionsutbetalningar under resten av livet.

Analys av vissa poster i resultat- och balansräkningen

I detta avsnitt lämnas kompletterande information om vissa poster i fördelningssystemets resultat- och balansräkning. För att ge ett perspektiv på beloppen i fördelningssystemets resultat- och balansräkning uttrycks de nedan som procentandel av bruttonational produkten (BNP). Därefter redovisas bland annat median och spridningsmått, fördelat på kön och ålder vad avser intjänad pensionsrätt, pensionsbehållning samt pensioner. Avslutningsvis kompletteras informationen ovan om medellivslängdsförändringens effekt på resultatet, med mera.

Fördelningssystemets resultat- och balansräkning uttryckt i procent av BNP¹

Pensionsavgifter	7,2
Pensionsutbetalningar	-6,6
= primärt sparande	0,6
Avkastning på fonderat kapital	-1,2
Administrationskostnader	-0,1
Summa förändring av fondtillgångar (a)	-0,6
Värdet av förändringen i avgiftsink	18,7
Värdet av förändringen i omsättningstid	0,7
Summa förändring av avgiftstillgång (b)	19,5
Nya pensionsrätter & ATP-poäng	-6,4
Pensionsutbetalningar	-6,6
Indexering	-5,4
Värdet av förändring i medellivslängd	-0,9
Uppkomna arvsvinster	0,3
Fördelade arvsvinster	-0,3
Avdrag för administrationskostnad	0,0
Summa förändring av pensionssskuld (c)	-6,0
Årets resultat (a) + (b) + (c)	12,9
Kapital i buffertfonder	26,1
Avgiftstillgång	234,6
Summa tillgångar	260,7
Ingående överskott	-2,8
Pensionssskuld	250,6
Årets resultat	12,9
Summa skulder och överskott	260,7

¹ Konjunkturinstitutet skattade i mars 2002 BNP för år 2001 till 2 169 miljarder kronor.

Årets resultat motsvarade således 12,9 procent av BNP år 2001 och per bokslutsdatumet översteg fördelningssystemets beräknade tillgångar (260,7 procent) sin pensionssskuld (250,6 procent) med 10,1 procent av BNP.

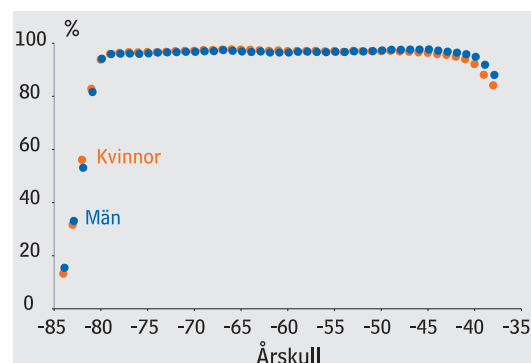
Pensionsrätt, pensionsbehållning och pensioner

I RFV:s intjänanderegister² finns individuppgifter om intjänad pensionsrätt år 2000. Pensionsrätter för år 2001 fastställs först efter att taxeringen för år 2001 är klar. Det blir den först i december i år. År 2000 kunde maximalt intjänas 44 280 kronor pensionsrätt i fördelningssystemet, i premiepensionssystemet maximalt 6 919 kronor.

² Bearbetningarna i detta avsnitt har gjorts på det uttag ur intjänanderegistret som använts för utskicken av pensionsbeskeden, det orange kuvertet, år 2002.

I diagram 1 visas hur stor andel av befolkningen i respektive årskull som intjänat pensionsrätt under år 2000. Observera att endast personer födda 1938 eller senare kan intjäna pensionsrätt, årskullen född 1937 och som år 2000 fyllde 63 år kan endast intjäna ATP-poäng. Samma sak gäller för årskullen född 1936, som år 2000 var den äldsta årskull som intjänande ATP-poäng.³ För de yngsta ålderskullarna är det få

Diagram 1. Procentandel av befolkningen i Sverige som tjänat in pensionsrätt år 2000

som intjänat pensionsrätt, medan 95 procent i mer normalt yrkesaktiva åldrar intjänat eller tillgodoräknats pensionsrätt. Den höga andelen beror bland annat på att alla skattepliktiga ersättningar från social- och arbetslöshetsförsäkringarna är pensionsgrundande. För sådana ersättningar betalar individen allmän pensionsavgift (7 %) medan staten betalar motsvarande pensionsavgift som arbetsgivare betalar för löneinkomster, det vill säga 10,21 %. Den statliga ålderspensionsavgiften betalas dock endast för inkomster som ger pensionsrätt, det vill säga inkomstdelar upp till intjänandetaket.

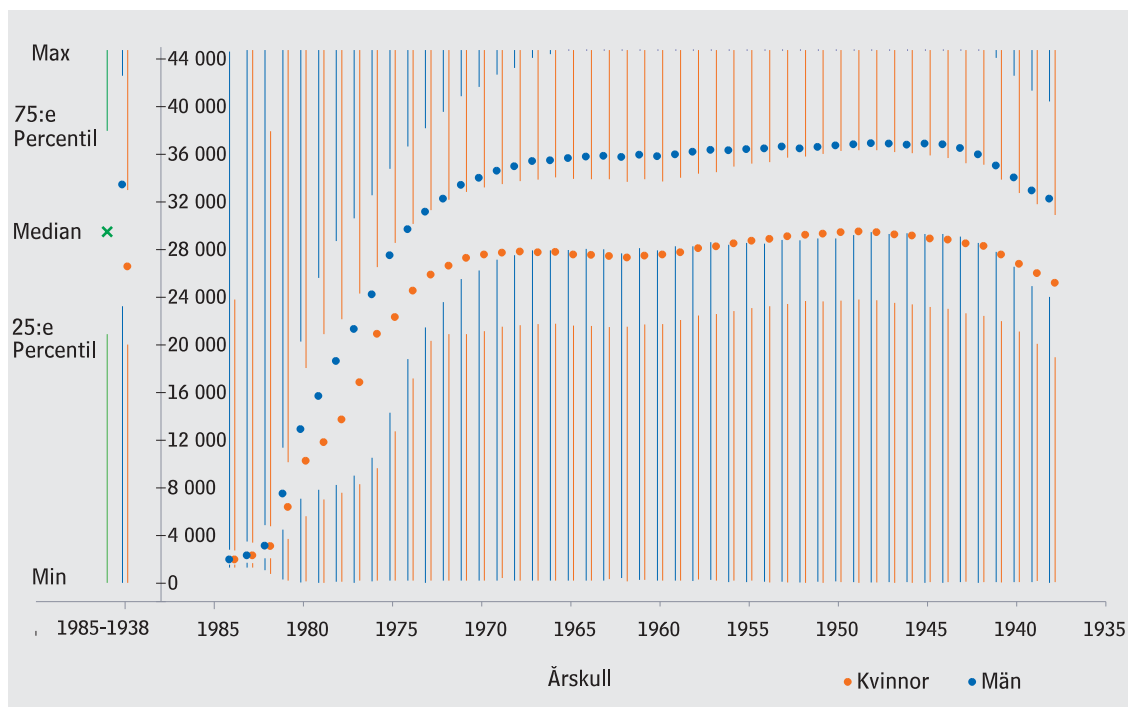
³ I ATP systemet tillgodoräknas inte ATP-poäng efter 64 års ålder. I det reformerade systemet tillgodoräknas pensionsrätt oavsett ålder.

⁴ Personer födda mellan 1938 och 1953 intjänar endast en del av sin pension i det reformerade systemet. I diagram 2 har den andel dessa årskullar intjänat i det reformerade systemets skalats upp så att det motsvarar helt intjänande. T.ex. så multipliceras pensionsrätt intjänad av personer födda år 1938 med 20/4-delar, pensionsrätt intjänad av personer födda 1939 skalas upp med 20/5 osv t.o.m. årskullen född 1953 som vars pensionsrätt skalats upp med 20/19.

⁵ Ordnas alla pensionsrätter från den lägsta till den högsta utgör 25:e percentilen värdet på den pensionsrätt som har en fjärdedel av antalet värden under sig. Medianen är den pensionsrätt som ligger i mitten av de rangordnade pensionsrätterna. 75:e percentilen utgör värdet på den pensionsrätt som har trefjärdedelar av antalet pensionsrätter under sig.

Intjänad pensionsrätt⁴ år 2000 beskrivs i diagram 2. Längst till vänster i diagrammet visas median pensionsrätten, krysset vid 29 488 kr, för alla som intjänat pensionsrätt år 2000. Det nedre gröna strecket går från minimivärdet, som per definition överstiger 0 kr, till 25:e percentilen. Det övre gröna strecket går från 75:e percentilen, till maxvärdet 44 280 kr. Motsvarande värden för enbart män visas med blå punkt och blåa streck och för enbart kvinnor med röd punkt och röda streck. Till höger i diagrammet redovisas motsvarande medianer och percentiler för varje åldersgrupp med intjänande i det reformerade systemet.⁵

Noterbart är den systematiskt lägre pensionsrätt som kvinnor intjänat i förhållande till män. Pensionsrätten är lägre för kvinnorna oavsett ålder, med undantag för de allra yngsta åldersgrupperna, födda 1984-1982, som intjänat mycket litet pensionsrätt. Fr.o.m. årskullen född 1970, det vill säga vid 30 års ålder, ligger männens 25:e percentil i princip i nivå med kvinnornas median. I samma åldrar ligger kvinnornas 75:e percentil i nivå med, eller under männens median.

Diagram 2. Intjänad pensionsrätt i kronor år 2000, median och spridningsmått⁶

För män födda 1942–1965 är 75:e percentilen i nivå med eller över den högsta inkomst för vilken pensionsrätt kan intjänas i det allmänna inkomstgrundade systemet, det vill säga fler än 25 procent har ett intjänande över taket. Detta förklarar frånvaron av streckmarkering från 75:e percentilen till maximivärdet.

⁶ Diagramtypen, med streck respektive hållrum som markering av kvartiler och punkt för median, är en anpassning av en formgivning av Edward R. Tufte, *The visual Design of Quantitative Information*, (second edition), sidan 125.

Tabell 1. Intjänad pensionsrätt år 2000, sammanfattande statistik

Kronor

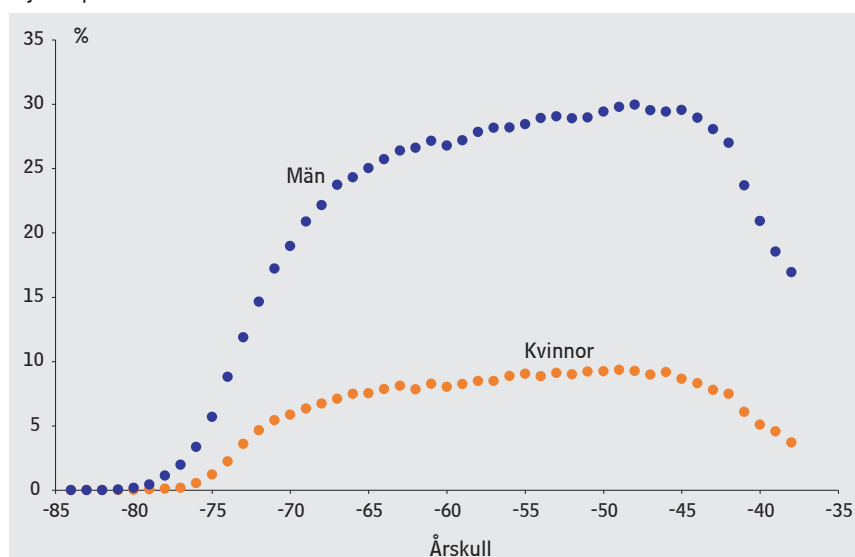
	Kvinnor	Män	Samtliga
25:e percentilen	20 032	23 264	20 912
Median	26 579	33 424	29 488
75:e percentilen	32 992	42 608	37 968
Medelvärde	25 827	30 921	28 417
Standardavvikelse	10 988	12 645	12 130

Män födda 1948 är den kategori med störst andel inkomster i nivå med eller över taket, 30 procent av fyrtioåttorna som intjänat pensionsrätt år 2000 har sådana inkomster. Som synes har betydligt fler män än kvinnor inkomster över taket. För kvinnor är det kohorterna födda 1948 och 1949 som har högst andel över taket, 9 procent. Förhållandevis många av dem med inkomster över intjänandetaket överskjuter det endast med ett litet belopp. Detta förklarar att summan av inkomster ovanför taket endast är ca 10 % av summan av alla inkomster.

Perioden 1960–2001 har taket i ATP-systemet varit konstant uttryckt i fasta priser. I och med att inkomsterna vuxit snabbare än priserna har en allt större andel av inkomstsumman kommit att ligga ovanför taket. Dessa inkomstdelar har väsentligen och med automatik övergått till att bli försäkrade inom ramen för tjänstepensionsavtalen. Från och

med årsskiftet 2001/2002 indexeras taket med inkomstindex. Därmed kommer andelen inkomster ovan och under taket i princip att vara stabil.

Diagram 3. Procentandel med inkomst i nivå med eller över taket av antalet som intjänat pensionsrätt 2000

Pensionsgrundande belopp

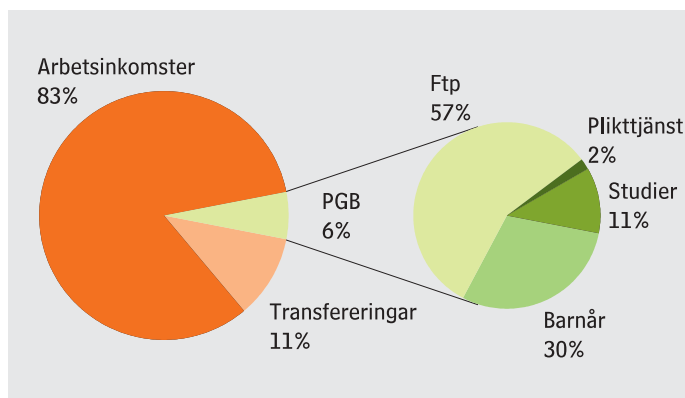
Ungefär 6 procent av den pensionsrätt som intjänades år 2001 grundar sig på så kallade pensionsgrundande belopp. Pensionsgrundande belopp skiljer sig från övriga typer av pensionsunderlag i och med att de inte representerar vare sig arbets- eller transfereringsinkomster. Arbetsinkomsterna utgör ca 83 procent av pensionsunderlaget. Med arbetsinkomster avses här förvärvsinkomster, inklusive sjuklön och företagarincomester, men exklusive transfereringar. Transfereringar från social- och arbetslöshetsförsäkringar utgör ca 11 procent av pensionsunderlaget.

Pensionsrätt för förtidspension utgör 4 procent av total pensionsrätt år 2000. Denna andel av tillgodoräknad pensionsrätt stiger kraftigt med åldern och utgör i de äldsta åldersgrupperna 22 procent av deras totala pensionsrättsintjänande år 2000. Pensionsrätt för barnår står för 2 procent av totalt tillgodoräknad pensionsrätt. Den är vanligast i åldrarna 30–31 och svarar då för 5,7 procent av den totala pensionsrätten i åldersgruppen. Pensionsrätt för studier utgör 0,8 % av det totala

intjänandet och är vanligast i 21-årsåldern, i den åldersklassen 9,2 procent av den blygsamma intjänade pensionsrätten. Pensionsrätt för pliktjänst, slutligen, svarar för 0,13 procent av det totala intjänandet av pensionsrätt, och som mest 8,1 procent för 20-åringar.

Åldersfördelningen av kvinnornas pensionsrätt för barnår motsvarar ganska nära en fruktsamhetskurva.

Diagram 4. Underlag för pensionsrätterna år 2000

Kvinnlig plikttjänst är så ovanligt att pensionsrätt för plikttjänst knappt syns i diagram 4.1. I motsvarande diagram för männen syns pensionsrätt för plikttjänst som en topp vid 19–20-års ålder. Barnårsrätten är mycket lägre än för kvinnorna. Beloppen för studier och förtidspension liknar kvinnornas, men kvinnorna har något mer.

Pensionsutgifter

Medianen och spridningen av månatliga pensionsbelopp i december 2001 visas i diagram 5. De pensioner som avses är allmänna inkomstgrundade pensioner. Därmed informerar diagrammet endast om pensionsnivåer med mera från det inkomstgrundade ålderspensionssystemet. Notera att alla som har någon pension från det svenska systemet finns representerade i diagrammet. Bland dem med mycket låga pensioner finns personer som bara tjänat in pension under några få år i Sverige.

Ju högre ålder desto lägre blir pensionen. Att medianpensionen faller för både män och kvinnor beror delvis på att den ekonomiska tillväxten innebär att varje ny åldersgrupp, normalt, pensioneras med en högre ingångspension, eftersom deras lön varit högre. Vid högre tillväxt än den erfarna hade fallet i medianpension varit brantare. En bidragande förklaring till detta fall är att många i de beskrivna årskullarna inte kunnat inarbeta full pensionspoäng i ATP, eftersom de var för gamla när ATP infördes 1960. Generösa övergångsregler innebär dock att fler intjänat mer ATP än vad de skulle ha gjort med enbart fullfunktionsreglerna. Medianpensionen faller snabbare för kvinnorna än för männen i årskullarna 1936–1927. Detta beror på att kvinnorna, i diagrammets årskullar, lönearbetat i mindre utsträckning än männen och därmed intjänat mindre ATP.

Pensionsbeloppen skiljer sig kraftigt åt mellan kvinnor och män. I de flesta kohorter har de 25 procent av männen som har lägst inkomstrelaterad allmän pension ändå högre sådan pension än vad 75 procent av kvinnorna har.

Garantipensionen kommer från och med år 2003 att ersätta viss folkpension, pensionstillskott och särskilt grundavdrag. Garantipension kan erhållas tidigast från 65 års ålder och avser endast personer födda 1938 eller senare. Äldre pensionärer kommer att erhålla garanti-

Diagram 4.1 Pensionsrätt för pensionsgrundande belopp år 2000, kvinnor

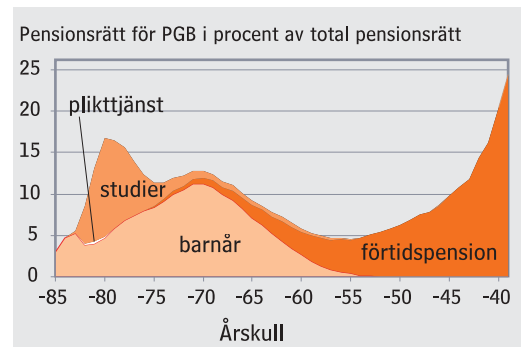
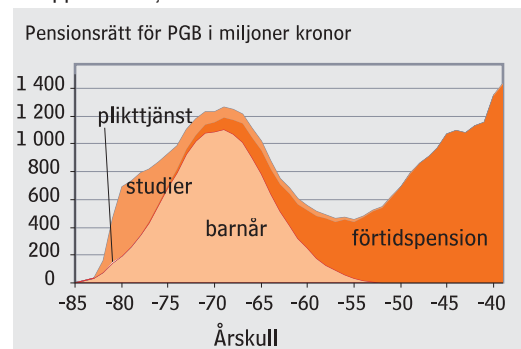

Diagram 4.2 Pensionsrätt för pensionsgrundande belopp år 2000, män

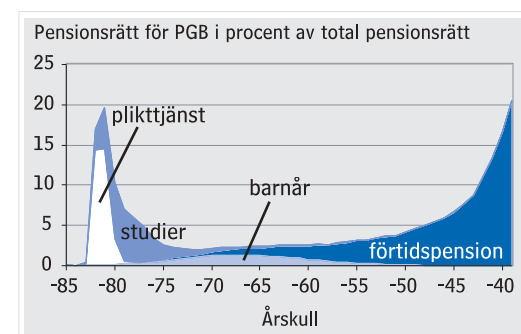
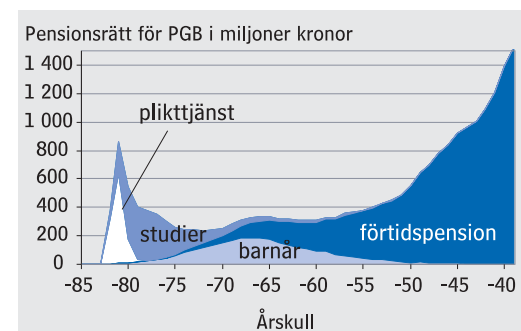
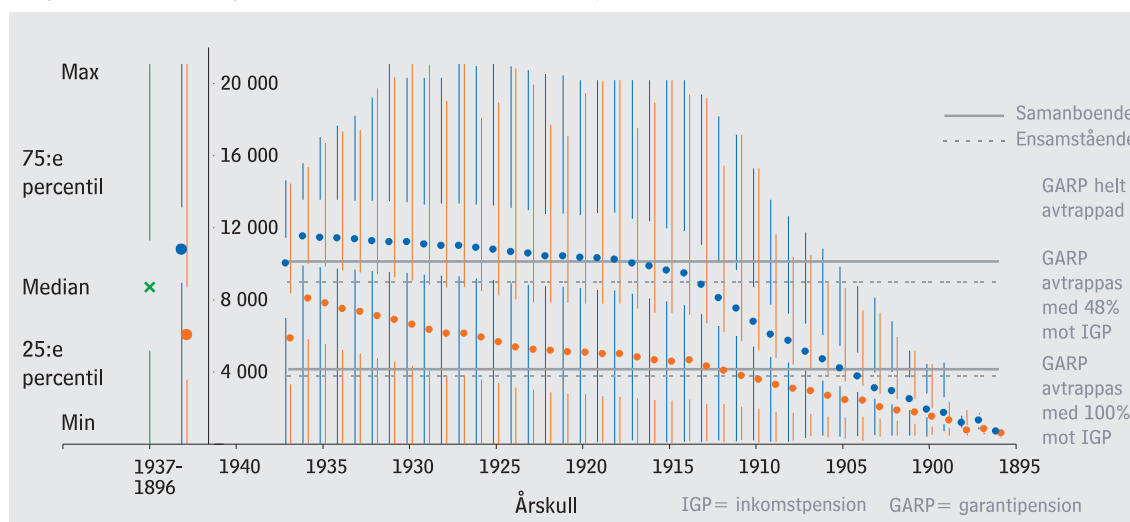

Diagram 5. Utbetalad pension i kronor i december 2001, median och kvartiler

pension, som följer andra regler men innebär ett grundskydd på ungefär samma nivåer.

Garantipensionen för årskullar födda 1938 eller senare beräknas med utgångspunkt från hur hög den allmänna inkomstrelaterade ålderspensionen skulle ha varit om den togs ut vid 65 års ålder. Inga andra inkomster än de från den (beräknade) allmänna inkomstrelaterade pensionen beaktas. För att få ”full” garantipension krävs i princip 40 bosättningsår i Sverige, räknat från 25 årsålder. För en person som bott 39 år i Sverige beräknas garantipensionen som 39/40-delar av ”full” garantipension. Som huvudregel betalas garantipension endast till personer bosatta i Sverige, undantag finns dock, bland annat för att uppfylla olika EU- bestämmelser.

Den nedersta streckade linjen markerar den lägsta pensionen för födda 1938 eller senare för sammanboende, $1,14$ prisbasbelopp/ 12 , den nedersta heldragna linjen markerar den lägsta pensionen för ensamstående $1,26$ prisbasbelopp/ 12 . För inkomstgrundade pensioner i skiktet mellan 0 och nämnda gränser avtrappas garantipensionen med 100 % mot den inkomstgrundade pensionen. I skiktet upp till de två övre linjerna, $2,72$ prisbasbelopp/ 12 för sammanboende och $3,07$ för ensamboende, trappas garantipensionen av med 48 % mot den inkomstgrundade pensionen. Vid dessa gränser är garantipensionen helt bortreducerad.

I och med att de årskullar som garantipensionen i diagrammet jämförs med är mycket äldre än dem som kommer att omfattas av garantipension avseende födda 1938 eller senare samt i och med att inga bosättningsregler beaktas ger diagrammet ett något överdrivet intryck av garantipensionens kommande betydelse. Det är likväl klart att många personer kommer att uppbära garantipension. Detta faktum speglar förhållandet att det i dag är många, även yngre pensionärer, som erhåller pensionstillskott och som drar nytta av det särskilda grundavdraget Garantipensionen innebär ett ekonomiskt skydd för personer med låg livsinkomst. Den innebär samtidigt att kopplingen mellan betald avgift och erhållen total pension, det vill säga inkomst-

grundad pension och garantipension, försvagas. Det ger upphov till ett skatteinnehåll i pensionsavgiften för grupper med låga livsinkomster. Andra stödsystem, som bostadsstöd till pensionärer, ökar detta skatteinnehåll. Genom att garantipensionen kopplats till prisbasbeloppet kommer andelen garantipension av totalt utbetald pension, vid oförändrade regler, att minska om tillväxten är positiv. Det förutsätter dock en politisk acceptans för ökad inkomstspridning bland pensionärerna.

Pensionsbehållning

I diagram 6 visas pensionsbehållningen för årskullar som helt hör till det nya systemet, det vill säga årskullar födda 1954 eller senare. Männen större pensionsbehållning speglar deras högre inkomster och därav följande större intjänande av pensionsrätter som visades i diagram 2.

Genom att summera varje årskulls decemberpension år 2001 och multiplicera månadsbeloppet med 12 och multiplicera detta årsbelopp med årskullens ekonomiska delningstal fås systemets skuld till var och en av de pensionerade årskullarna. Årskullens ekonomiska delningstal speglar den förväntade återstående utbetalningstiden i år för respektive ålder, varvid normen 1,6 procent beaktas.

Median pensionsskulden till alla pensionerade är 997 092 kr. För enbart män är den 1 338 816 kr, för enbart kvinnor 702 276 kr. Medianpensionsskulden till nypensionerade män, årskullen född 1936, är 2 157 828 kr och 1 511 554 kr till kvinnor. Ju äldre årskull desto lägre pensionsskuld, beroende på att beloppen förväntas utbetalas kortare tid och att beloppen för äldre är lägre än för yngre. Skulden som systemet har till de pensionerade har i diagram 7 beräknat med könsneutrala ekonomiska delningstal. I och med att systemets skuld här delats upp på män och kvinnor är diagrammet i viss mening oegentligt, eftersom kvinnor i genomsnitt lever längre än män. Kvinnor kommer därmed, med nuvarande dödlighetsmönster, få sin pension utbetald under längre tid än män.

Effekten av att beakta den

Diagram 6 Pensionsbehållning 31 december 2001, median och kvartiler kronor

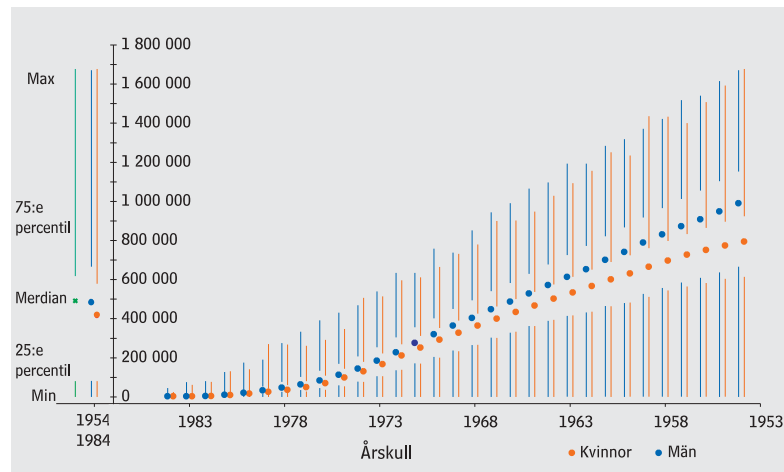
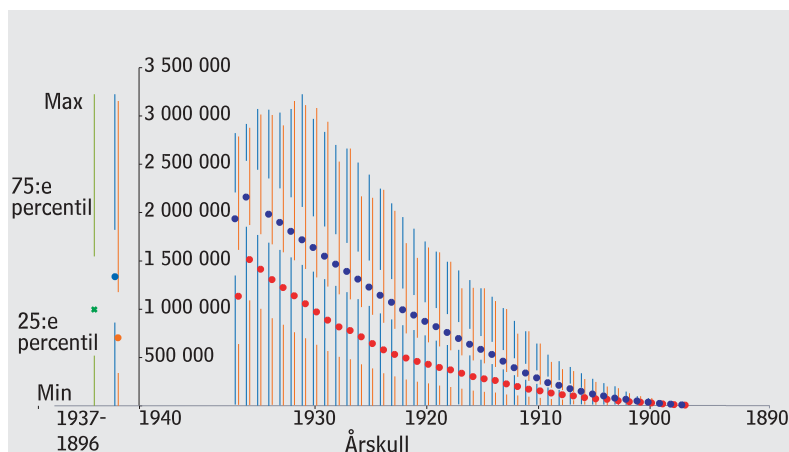
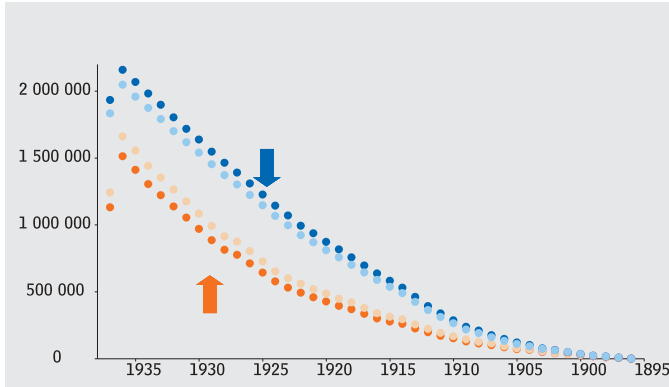

Diagram 7. Pensionsskuld i kronor 31 december 2001 till pensionerade, median och kvartiler

könsspecifika pensionskulden storlek till pensionerade framgår i diagram 8. Där har medianpensionskulden från diagram 7 räknats om med könsspecifika ekonomiska delningstal. Pensionsbehållningen för kvinnor och män har helt enkelt viktats om med beaktande av kvinnors och mäns olika livslängd.⁷ Den totala pensionskulden är lika

Diagram 8. Pensionskund i kronor 2001 till pensionerade, median, beräknad med könsneutral respektive könsspecifik livslängd

⁷ Omvikningen sker genom att multiplicera pensionskulden till varje årskull kvinnor resp. män med kvoten mellan ett könsspecifikt och ett könsneutralt delningstal för varje årskull och kön. Eftersom kvinnors könsspecifika delningstal är högre än det könsneutrala ökar omräkningen pensionskulden till kvinnor. Mäns könsspecifika delningstal är lägre än det könsneutrala och omräkningen minskar därför systemets skuld till dem.

oavsett om skuldberäkningen är könsneutral eller inte. Förflyttningen nedåt för män och uppåt för kvinnor visar effekten på mäns och kvinnors tillgodohavande i fördelningssystemet när skillnader i livslängd mellan könen beaktas. Frågan om effekten av de könsneutrala delningstalen och skillnaden mellan de delningstal som används för att beräkna pensioner med och de ekonomiska delningstal som används för att beräkna pensionskund med diskuteras i följande avsnitt.

Könsspecifika demografiska och ekonomiska delningstal

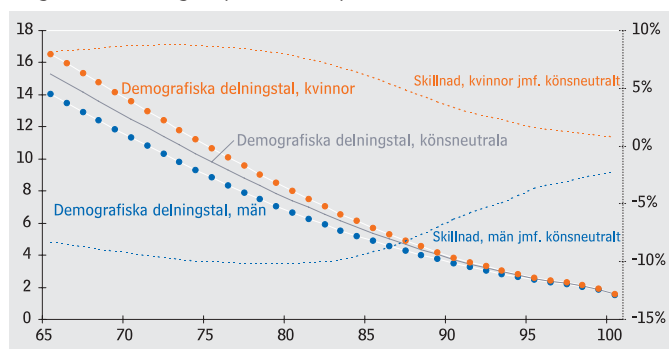
Inkomstpensionen beräknas genom att dividera pensionsbehållningen med ett delningstal. Delningstalet speglar en könsneutralt beräknad medellivslängd och normen, räntefaktorn, 1,6 procent. För varje årskull fastställs ett slutligt delningstal det år årskullen fyller 65 år. Om pension har tagits ut före 65 års ålder så blir beloppet justerat det år man fyller 65 i förhållande till eventuella förändringar i medellivslängd. Tas pension ut efter 65 års ålder, t.ex. vid 67 års ålder används vid pensionsberäkningen det delningstal för 67 åringar som beräknades och fastställdes två år tidigare. Varje årskull kommer därmed att ha en unik uppsättning delningstal för åldrarna 61 år och äldre. Det finns ingen övre gräns för när pension senast måste tas ut.

Det är SCB:s beräkning av observerad mortalitet den senaste femårsperioden som ligger till grund för den årliga beräkningen av den medellivslängd som används i delningstalen. Att denna medellivslängd är könsneutralt beräknad innebär att det är den för män och kvinnor gemensamma genomsnittliga medellivslängden som bestämmer delningstalet. I och med att kvinnor i genomsnitt lever längre än män innebär det könsneutralt beräknade delningstalet att kvinnor får lägre delningstal – och därmed högre pensioner – än om delningstalet

för dem varit könsspecifikt beräknat.

Omvänt gäller att männen ”förlorar” på det könsneutralt beräknade delningstalet. I diagram 9 visas delningstal (vänster axel) för varje kön och ålder från 65. På den högra axeln visas att kvinnorna vid 65 års ålder ”vinner”, ca 8 %, och männen ”förlorar” lika mycket på det könsneutralt beräknade delningstalet i förhållande till ett könsspecifikt dito.

Diagram 9. Delningstal, för kvinnor, män och könsneutralt

Den genomsnittliga förväntade återstående livslängden för män och kvinnor, eller för dem gemensamt, är emellertid i princip irrelevant för beräkningen av pensionskulden. Det som är relevant är hur länge ett genomsnittligt pensionsbelopp förväntas utbetalas. För att beräkna pensionskulden till pensionerade vill vi veta förväntad återstående utbetalningstid av ett genomsnittligt pensionsbelopp för respektive ålder, 61 år eller äldre. Vidare måste beaktas att dessa pensionsbelopp kommer att minska i värde relativt snittinkomsten med 1,6 procent per år genom att de indexerats med förändringen i inkomstindex minus 1,6 procent. Den förväntade återstående utbetalningstiden diskonterad med normen 1,6 är det som i denna årsredovisning benämns *ekonomiska delningstal*. Hur de beräknas framgår av ekvation 4.3 i den tekniska bilagan.

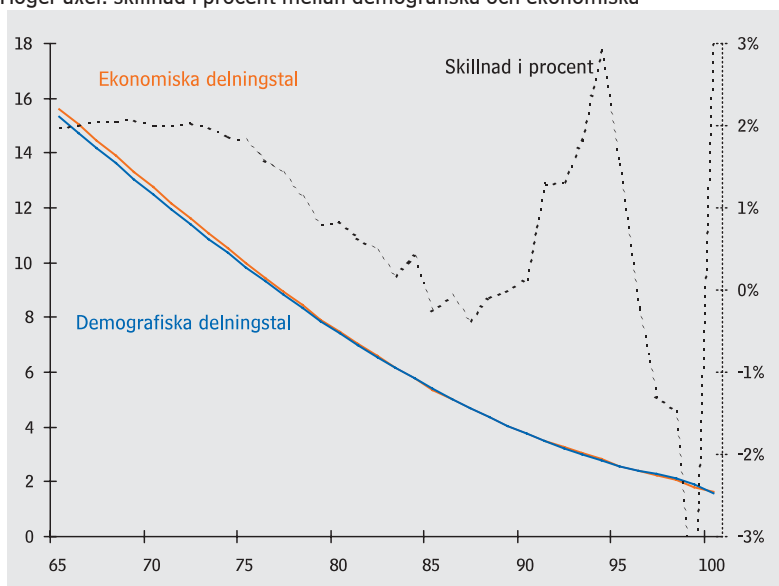
För att särskilja mellan de delningstal som används för att beräkna pensionskulda och de som används för att beräkna pensioner kan vi kalla de senare för demografiska delningstal.

Beräkningen av de ekonomiska delningstalen görs med utgångspunkt från uppgifter i RFV:s utbetalningsregister. SCB mäter mortaliteten för befolkningen i Sverige, medan RFV betalar ut pensioner till individer som intjänat pension i Sverige oavsett var i världen de bor. Det innebär att den ”ekonomiska” mortaliteten avser en delvis annan population än den demografiska mortalitet som SCB mäter. Diagram 10 visar att de könsneutrala demografiska delningstalen som används för att beräkna pensioner för närvarande är något högre än de ekonomiska delningstalen, knappt 2 procent högre vid 65 års ålder. Det beror på att pensionärer med låga pensioner, med utgångspunkt från förhållandena år 2001, i genomsnitt lever längre än de med höga pensioner. Förhållandet förklaras av att kvinnor lever längre än män och har lägre pensioner än män.

I och med att de demografiska delningstalen är högre än de ekonomiska innebär nuvarande samband mellan mortalitet och pensionsnivå att det finns en viss tendens till överskott i systemet. Inkomstpensionerna är ca 2 procent lägre än vad de skulle ha varit om de beräknats med ekonomiska delningstal. Detta förhållande kan mycket väl komma att ändras. Dels genom att kvinnornas inkomster närmar sig männens, dels genom att männens medellivslängd nu förefaller att öka något snabbare än kvinnornas.

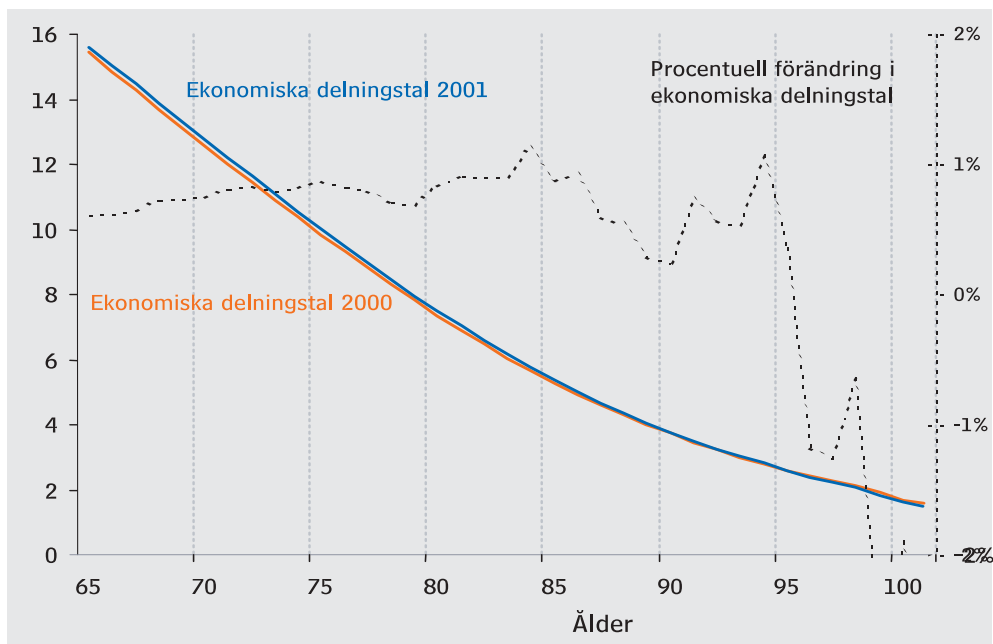
I resultaträkningen angavs kostnaden, skuldökningen, till följd av ökningen i ekonomisk medellivslängd år 2001 till 18,7 miljarder kr. Den

Diagram 10. Demografiska delningstal jämfört med ekonomiska delningstal
Höger axel: skillnad i procent mellan demografiska och ekonomiska

i diagram 11 till synes svaga förskjutningen i ekonomiska delningstal mellan år 2000 och 2001 är det som orsakar systemets skuldökning. Den procentuella ökningen (höger axel) var dock, nära 1 procent för de mest betydelsefulla åldersgrupperna. Hade det reformerade systemet varit fullt infasat hade skuldökningen stannat vid omkring 11 miljarder kr, med bibehållet ATP system hade skuldökningen varit ca 40 miljarder kr, motsvarande 1,8 procent av BNP.

Diagram 11. Ekonomiska delningstal år 2000 och 2001 samt förändringen i %

Framskrivning av pensionssystemet 2002–2077

I regeringens förordning (2002:135) om årlig redovisning av det inkomstgrundade pensionssystemets finansiella ställning och utveckling anges att det i anslutning till redovisningen skall göras en prognos, framskrivning, av systemets finansiella utveckling.¹

Sådana beräkningarna har här utförts för tre scenarier. I varje scenario är antagandena vad gäller relevanta variabler i princip konstanta över hela beräkningsperioden. Osäkerheten i antagandena återspeglas inte på något mer sofistikerat sätt, men spridningen i utfall mellan de tre scenarierna ger en uppfattning om osäkerheten i beräkningarna. Inte heller normala cykliska förlopp vad gäller konjunkturer eller nativitet m.m. avspeglas i framskrivningarna. Eftersom balanseringen kan komma att aktiveras av cykliska förlopp speglar inte beräkningarna risken för att balanseringen skall aktiveras särskilt väl. Om balanseringen aktiveras av ett cykliskt förlopp återställer balanseringen pensionerna i takt med att det cykliska förloppet medger det. RFV avser att utveckla metoderna för att beskriva osäkerheten i sina kommande framskrivningar.

Scenarierna benämns *bas*, *optimistiskt* respektive *pessimistiskt*. Bas-scenario kan sägas beskriva RFV:s uppskattning, bästa gissning, av hur systemets finansiella utveckling kommer att bli mot bakgrund av bas-scenariot i SCB:s befolkningsprognos 2001.² Vad som karakteriseras som optimistiskt respektive pessimistiskt bestäms enbart med utgångspunkt från hur utvecklingen påverkar fördelningssystemets finansiella ställning.

För perioden 2002–2007 utgår RFV från Konjunkturinstitutets prognos i mars 2002 av den ekonomiska utvecklingen, först därefter tar de olika scenariernas antagna ekonomiska utveckling vid. Antagandena om fondavkastningen gäller däremot från och med 1 januari år 2002.

Garantipensionen är prisindexerad, vilket innebär att de med lägst pensioner får allt lägre pension i förhållande till snittinkomsten och att skatteinnehållet i pensionsavgiften för låginkomsttagare minskar. Effekten över 75 års perioden är mycket kraftig. Med 1,8 procent årlig ökning i snittinkomst är snittinkomsten år 2077 nästan tre gånger så stor som år 2002. Mot slutet av kalkylperioden är därför garantipensionen av marginell omfattning.

Basscenariot

Basscenariots demografiska utveckling följer SCB:s befolkningsprognos från år 2001. I den antas nativiteten öka från nuvarande nivå omkring 1,6 barn per kvinna till 1,8. Medellivslängden för individer som uppnår 65 års ålder antas öka med i genomsnitt 25,3 dagar per år fram till år 2050. Nettoinvandringen till Sverige antas uppgå till 18 000 per år, vilket motsvarar genomsnittet under perioden 1980–2001. Nettoinvandringen 1990–2001 har varit 21 500 personer. Antagandet om en nettoinvandring om 18 000 per år kan ändå betraktas som högt mot bakgrund av att en årskull i Sverige uppgår till ca 100 000 personer (+/- 30 000). Andelen personer 16–64 år som har

¹ RFV:s förra framskrivning publicerades i RFV Analyser 2002:2. Beräkningarna där utfördes under oktober 2001.

² SCB:s befolkningsprognos år 2002 publicerades i maj när RFV:s framskrivningar redan gjorts. Skillnaden mellan SCB:s prognos 2001 och 2002 är främst att SCB i den senare prognosen har ökat sitt antagande om nettoinvandringen efter år 2012 till 20 000 och gjort små justeringar i antagna dödsrisiker de första prognosåren.

³ År 2000 var andelen personer i åldrarna 16-64 år med en inkomst över ett basbelopp 78%.

en kalenderårsinkomst över ett (1) inkomstbasbelopp antas i bas-scenariot uppgå till 77 procent vilket ungefär motsvarar samma sysselsättningsgrad enligt så kallad AKU-definition.³ Den reala tillväxten i snittinkomst antas bli 1,8 procent per år och buffertfondens reala avkastning 3,25 procent per år.

Optimistiskt scenario

Det optimistiska scenariots demografi är identisk med bassceniots, endast ekonomiska faktorer skiljer scenarierna åt. I det optimistiska scenariot ökar andelen personer i åldrarna 16-64 år med en kalenderårsinkomst över ett inkomstbasbelopp till 80 procent. Den reala tillväxten i snittinkomst antas bli 2,8 procent per år och buffertfondens reala avkastning antas till 5 procent per år. Det optimistiska scenariot

Tabell 2 Beskrivning av antagandena i scenarierna

	Bas	Optimistiskt	Pessimistiskt
Nativitet, barn per kvinna	1,8	1,8	1,5
Ökning av medellivslängd, dagar genomsnitt per år	25,3*	25,3*	25,3*
Andel av 16-64 åringar med en inkomst över ett (1) inkomstbasbelopp	0,78	0,80	0,78
Nettoinvandring/år	18 000	18 000	12 000
Tillväxt i genomsnittsinkomst/år	1,8%	2,8 %	1 %
Buffertfondens/PPM-fondernas avkastning , realt per år	3,25 %	5,00%	1,00 %

* I SCB:s befolkningsprognos upphör medellivslängdsökningen år 2050. Den angivna genomsnittliga årliga ökningen i medellivslängd avser därför perioden 2002-2050.

Tabell 3 Sammanfattning av vissa resultat av framskrivningarna

	Perioden 2002-2021			Perioden 2022-2051		
	Bas	Optimistiskt	Pessimistiskt	Bas	Optimistiskt	Pessimistiskt
Inflöde av 16-åringar/år	108 000	108 000	103 000	108 000	108 000	90 000
Antal personer 16-64 år som någon gång varit bosatta i Sverige	6 068 000	6 068 000	6 020 000	6 121 000	6 121 000	5 726 000
därav i Sverige	5 339 000	5 339 000	5 249 000	5 225 000	5 225 000	4 772 000
därav med pensionsgrundande inkomst	4 869 000	4 996 000	4 796 000	4 739 000	4 873 000	4 359 000
Antal personer äldre än 64 år	2 081 000	2 081 000	2 080 000	2 845 000	2 845 000	2 829 000
Antal med inkomst/ antal äldre än 64 år	2,34	2,40	2,31	1,67	1,71	1,54

syftar bland annat till att ge en schablonmässig bild av överskotts-
möjligheten i systemet.

Pessimistiskt scenario

Nativiteten antas till 1,5 barn per kvinna, dvs. nära den nivå som rått under ca 10 år. Nettoinvandringen antas vara 12 000 (SCB:s huvudantagande i befolkningsprognoser under 1990:talet). Medellivslängden antas utvecklas på samma sätt som i basscenariot och det optimistiska scenariot. Antagandet om arbetskraftsdeltagandet är samma som i basscenariot, det vill säga 78 procent men real tillväxt i snittinkomst är här 1 %. Huvudantagandet vad gäller buffertfondens reala avkastning är också 1 %. Med en avkastning lika med snittinkomstökningen bidrar i princip inte buffertfonds avkastning till den långsiktiga finansieringen av pensionerna. Buffertfonden blir en demografiskt betingad och för systemets finansiering neutral förvaring av pensionskapital. Antagandena i det pessimistiska scenariot innebär att avgiftsinkomsterna växer långsamt i förhållande till den i systemet eftersträlvade snittinkomstindexeringen. Det pessimistiska scenariot är bland annat avsett att beskriva de risker som balanseringen hanterar och effekterna på pensionerna av en långvarigt negativ utveckling.

I de tre scenarierna bidrar buffertfonden olika mycket till systemets finansiering. I basscenariot överstiger buffertfondens avkastning snittinkomstillväxten med 1,45 procentenheter (3,25 – 1,8). I det optimistiska scenariot överstiger avkastningen snittinkomstillväxten med 2,5 procentenheter. I det pessimistiska scenariot är avkastningen antingen lika med snittinkomstökningen.

Kontrollstation år 2004 och hantering av överskott i fördelningssystemet

I regeringens proposition 1999/2000:46 AP-fonderna i det reformerade pensionssystemets föreslogs en ”kontrollstation” år 2004. Denna innebär att det år 2004 skall göras en förnyad analys om möjligheten att kompensera statsbudgeten för de kostnader pensionsreformen initial medfört för staten. Först efter denna analys skall det slutliga överföringsbeloppet från AP-fonderna till statsbudgeten fastställas. Om pensionssystemets ställning medger en ytterligare överföring av medel till statsbudgeten skall en sådan ske den 1 januari år 2005. Prövningen skall göras med utgångspunkt från huvudscenariot i SCB:s vid prövningstillfället senaste befolkningsprognos och med antagande om 2 procent årlig tillväxt i pensionsgrundande inkomst per person och 3,25 procents real avkastning på buffertfondens medel. Den totala slutliga överföringen skall dock maximalt utgöras av ett belopp som för AP-fondernas behållning motsvarar en engångsöverföring den 1 januari år 1999 med 350 miljarder kr. Hitills gjorda överföringarna uppgår till ett nominellt belopp om 245 miljarder kr. I föreliggande framskrivningar har ingen eventuell ytterligare överföring av medel till statsbudgeten beaktats.

I balanseringspropositionen konstaterades att vid vissa förlopp uppstår överskott i fördelningssystemet. Regeringen föreslog riksdagen som en riktlinje att eventuella utdelningsbara överskott skall fördelas på de

försäkrade på så sätt att ett tillägg till indexeringen skall göras som motsvarar det utdelningsbara överskottet. Riksdagen beslutade denna riktlinje. Något förslag till hur utdelningsbara överskott skall definieras och exakt hur de skall fördelas föreligger emellertid ännu inte. RFV har i föreliggande beräkningar inte beaktat kommande regler om hur överskott skall hanteras.

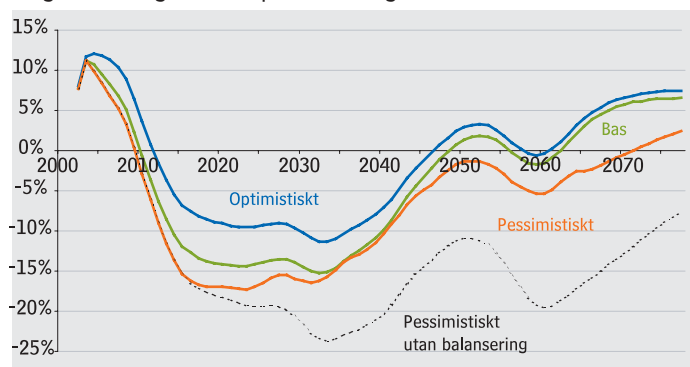
Resultat av framskrivningarna

Fördelningssystemets avgiftsinkomster är 16 procent av pensionsunderlaget. Pensionsutgifterna är en funktion av systemets regler och hur dessa samverkar med demografiska och ekonomiska utvecklingsförlopp. I och med att olika årskullar i befolkningen är olika stora och, i viss utsträckning har arbetat olika mycket, kommer systemets avgiftsinkomster och pensionsutgifter att variera över tiden. Vissa perioder är avgifterna större än utgifterna, andra perioder är det tvärt om. Buffertfonden hanterar skillnaderna mellan systemets inkomster och utgifter.

Avgiftsinkomsterna minus pensionsutgifterna, avgiftsnettot, blir naturligtvis olika i de tre scenarierna. Ju mer pessimistiskt scenario desto mer negativt avgiftsnetto, och vice versa. Genom att dividera varje scenarios avgiftsnetto med scenariots avgiftsinkomster elimineras den volymeffekt som de olika tillväxttakterna har för avgiftsnettot och scenariernas avgiftsnetton blir jämförbara. Avgiftsinkomsten år 2001 var 156,8 miljarder kr. Ett avgiftsnetto om 1 procent motsvarar ungefär 1,6 miljarder kr i år 2001:s inkomstnivå.

I likhet med de framskrivningar RFV gjort under hela arbetet med pensionsreformen blir avgiftsnettot negativt från omkring år 2010 och är negativt framemot år 2050. Detta beror huvudsakligen på att 1940 talets stora årskullar vid ungefär denna tidpunkt utträder ur arbetskraften och börjar uppbära pension.

Diagram 12. Avgiftsnetto i procent av avgiftsinkomsterna

Endast i det pessimistiska scenariot aktiveras balanseringen. Ett sätt att beskriva storleken på det underskott som skulle uppstått utan balansering är att visa avgiftsnettot utan regler för balansering. I det pessimistiska scenariot är, år 2050, avgiftsnettot $-1,7$ procent av avgiftsinkomsterna, utan regler för balansering hade det varit $-10,8$ procent. Den minskning av pensionsnivån som balanseringen här leder till beskrivs i avsnitt 7.2.

Traditionellt har i Sverige pensionssystemets finansiella utveckling beskrivits i termer av fondstyrka. Fondstyrkan visar hur många års pensionsutbetalningar fonden kan finansiera. Vid utgången av år 2001 var fondstyrkan 3,9, dvs. fonden, utan avgiftsinkomster och avkastning, skulle kunna finansiera 3,9 års pensionsutbetalningar om dessa var av samma omfattning som under år 2001. De tre scenariernas

avgiftsnetton, i kombination med de olika avkastningsantagandena medför att buffertfonden utvecklas olika.

I det optimistiska scenariot medför kombinationen av stor initial buffertfond, den höga reala avkastningen (5 procent) i förhållande till förräntningen av pensionsskulden (inkomstindex = 2,8 procent) och de begränsade avgiftsunderskotten att fondstyrkan växer kraftigt. År 2050 är fondstyrkan 8,7. År 2077 är den 18,8. Systemet skulle med den optimistiska utvecklingen ha en fond år 2077 som motsvarar drygt 50 procent av pensionsskulden och omkring 125 procent av BNP.

I basscenariot medför det inledningsvis positiva avgiftsnettot och den relativt höga avkastningen (3,25 procent) i förhållande till inkomstindex (1,8 procent) att fonden växer ganska kraftigt till år 2010. Därefter medför avgiftsunderskotten en långsam halvering av fondstyrkan fram mot år 2040.

I det pessimistiska scenariot töms buffertfonden år 2040 och är därefter konstant negativ. Fondstyrkan stabiliseras på en nivå om drygt minus 1. Fonden töms och blir negativ trots att balanseringen aktiveras år 2016. Att balanseringen utformats på ett sätt som inte eliminerar risken för att buffertfonden kan tömmas är ett medvetet val. I regeringens proposition 1999/2000:46 AP fonderna i det reformerade pensionssystemet föreslogs att denna risk skall hanteras genom att ge fonderna en lånerätt. Riksdagen beslutade i enlighet med förslaget. Eventuell upplåning skall ske genom lån hos Riksgäldskontoret.

Att balanseringen inte stabiliserar fonden på en nivå om noll kr beror huvudsakligen⁴ på att beräkningen av omsättningstiden utgår från en stationär befolkning. Vid en trendmässig minskning av befolkningen i yrkesaktiva åldrar innebär detta antagande att omsättningstiden överskattas något. När befolkningsminskningen upphör – vilket den någon gång måste göra om inte befolkningen helt skall försvinna – styrs systemet mot en fond om som lägst noll kr. I diagram 13 har låneräntan antagits vara lika med den i scenariot antagna avkastningen, det vill säga 1 procent.

Att balanseringen inleds så tidigt, 24 år före det att fonden töms (18 år före det att fonden skulle ha tömts utan regler

⁴ En bidragande orsak är en marginell, i princip 6 månader, eftersläpning mellan den tidpunkt då förmögenhetsunderskottet uppstår och då balanseringen åtgärdar detta underskott.

Diagram 13. Fondstyrka, år
Buffertfondens vid utgången av året dividerad med årets pensionsutgifter

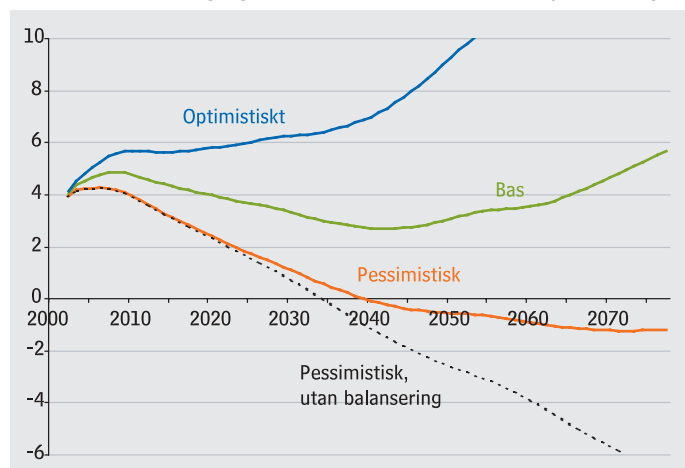
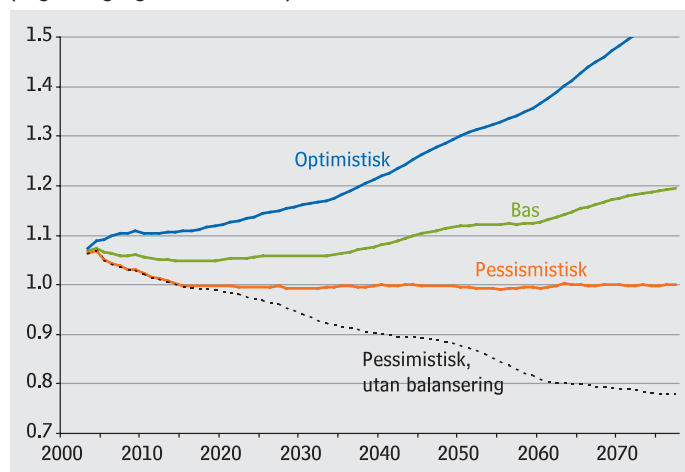

Diagram 14. Balanstal
(Avgiftstillgång + Buffertfond) / Pensionsskuld

för balansering) innebär att den årliga minskningen av pensionsnivån relativt snittinkomstutvecklingen blir mycket liten. Över tiden blir dock effekten på pensionsnivån betydande, se avsnitt 7.2.

I diagram 14 visas hur fördelningssystemets finansiella ställning utvecklas i termer av balanstal. Ett balanstal om 1 innebär att systemet har lika stora tillgångar som skulder, ett balanstal om 2 innebär att systemet har dubbelt så stora tillgångar som skulder. I princip innebär ett balanstal om 2 att systemet är fullfonderat. I det optimistiska scenariot växer systemets konsolideringsgrad i princip under hela perioden och systemet har år 2077 ett balanstal på drygt 1,5 och, som nämnts, en buffertfond som motsvarar drygt halva pensionskulden. I basscenariot ligger balanstalet under första hälften av innevarande sekel i princip konstant kring en nivå omkring 1,05, innebärande att systemets beräknade tillgångar överstiger skulderna med ca 5 procent.

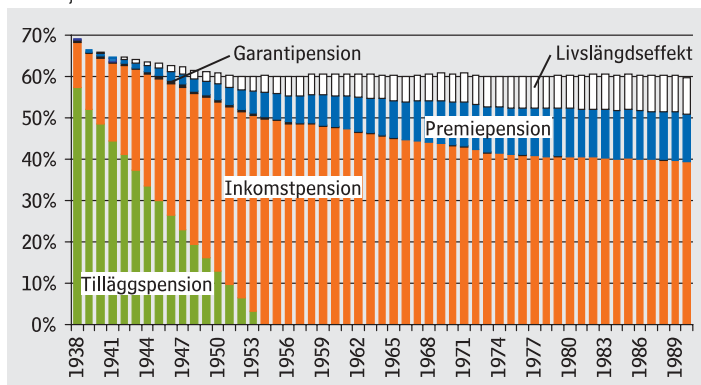
I det pessimistiska scenariot faller balanstalet under 1 år 2016 med följderna att balanseringen aktiveras. Balanseringen medför att systemets skuld förräntas i samma takt som systemets tillgångar växer, det tvingar fram ett balanstal som i princip är konstant 1.

Pensionsnivåns utveckling i de olika scenarierna

För att pensionsnivån i fördelningssystemet, här definierad som genomsnittlig pension i förhållande till genomsnittsinkomsten, skall vara konstant krävs bland annat att medellivslängden är konstant, alternativt att förhållandet mellan yrkesaktiv tid och tid som pensionär hålls konstant genom att pensionsåldern förskjuts. Vidare fordras att den automatiska balanseringen inte är aktiverad.⁵ I framskrivningarna antas medellivslängden öka ganska kraftigt, i snitt 25,3 dagar per år varje år från år 2002 fram till år 2050, en ökning med totalt 3,3 år. Delningstalet förväntas öka från omkring 15,6 för personer födda 1940 till 18,2 för personer födda 1990. Högre delningstal medför att den månatliga pensionen minskar med 14 procent för årskullen 1990 relativt den född 1940, om 90-talisterna tar ut pension vid 65 års ålder trots deras längre färväntade återstående livslängd vid 65 års ålder. För att kompensera sig för den negativa effekten på pensionsnivån som ökningen i medellivslängden medför måste 90-talisterna arbeta 30 månader längre, det vill säga arbeta till 67 ½ års ålder. Tabell 4 beskriver effekten på pensionsnivån, alternativt erforderlig pensionsålder för att neutralisera effekten på pensionsnivån, av den prognostiserade ökningen i medellivslängd för olika årskullar.

⁵ Skillnader i årskullarnas storlekar kommer att påverka pensionsnivån. När ovanligt stora årskullar pensioneras medför det en tendens till stigande genomsnittspensioner, eftersom nyblivna pensionärer normalt har högre pensioner än äldre pensionärer. När små årskullar pensioneras är effekten den motsatta. Sådana årskullseffekter skall i princip rensas för när utvecklingen pensionsnivån bedöms. Någon sådan rensning har dock inte gjorts i detta avsnitt.

Diagram 15a. Genomsnittspension vid 65 i procent av genomsnittsinkomst, basscenariot

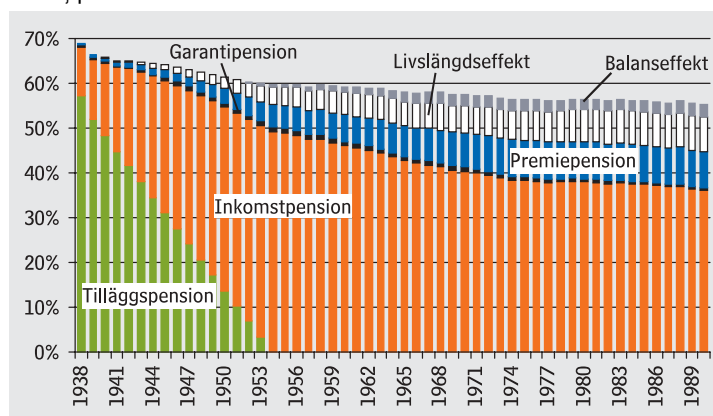
Genomsnittlig pension vid 65 års ålder i procent av genomsnittsinkomsten beskrivs i diagram 15a-15c. I beräkningen av pensionen ingår endast (simulerade) individer som intjänat pensionsrätt i 30 eller fler år. Detta görs för att i någon mån rensa för effekten på genomsnittlig pension av att antalet personer med ganska få

förvärvsaktiva år i Sverige förväntas öka som en följd av högre in- och utvandring. Den ökade migrationen medför en tendens till att genomsnittspensionen i det allmänna systemet minskar. Även jämförelseinkomsten (genomsnittsinkomsten för förvärvsaktiva) har beräknats exklusive inkomsten till individer med färre än 30 år med inkomst i Sverige. Det höjer jämförelseinkomsten och sänker därmed den beräknade pensionsnivån.

Av diagram 15a framgår hur ATP/tilläggs pensionen fasas ut, från och med årskullen född 1954 beräknas inga nya tilläggs pensioner. Inkomst och premiepensionen växlar samtidigt ut tilläggs pensionen. Den genomsnittliga pensionsnivån vid 65-årsåret sjunker i framskrivningen, från 69 procent för årskullen född 1938 till 51 procent för årskullen född 1990. Hälften av minskningen i pensionsnivå, 9 procent, beror på den förväntade ökningen i medellivslängd. Resterande hälft av minskningen beror på flera olika faktorer. Den huvudsakliga förklaringen är att pensionsnivån för det urval av individer med inkomst i 30 eller fler år som studeras här är överraskande hög för årskullen född 1938, högre än för äldre generationer. Vid oförändrad medellivslängd (alt. högre pensionsålder) stabiliseras pensionsnivån på omkring 60 av snittinkomsten.

I och med att avkastningen i premiepensionssystemet (3,25 procent efter fondförvaltningskostnader) antas vara högre än tillväxten i snittinkomst (1,8 procent) blir premiepensionens andel av den allmänna pensionen större än dess andel av avgifterna. För årskullen född 1990 uppgår premiepensionen i genomsnitt till 11,5 och inkomstpensionen

Diagram 15b. Genomsnittspension vid 65 i procent av genomsnittsinkomst, pessimistiskt scenario

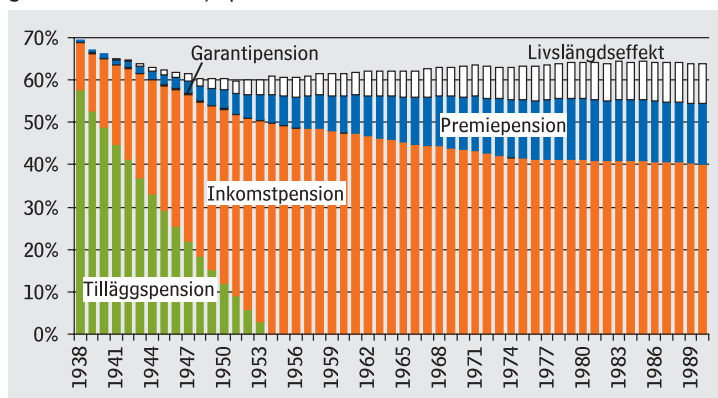
Tabell 4. Effekten på pensionsnivå/pensionsålder av prognostiserad ökning av medellivslängden

Årskull född år	...fyller 65 år	Prognosticerade medellivslängd vid 65	Prognosticerade delningstal vid 65	Livslängdsförändringens påverkan på pensionen	Pensionsålder för att neutralisera livslängdens påverkan på pensionen
1940	2005	18,5	15,62	0 %	65 år
1945	2010	19,1	15,99	- 2 %	+ 5 månader
1950	2015	19,4	16,34	- 4 %	+ 9 månader
1955	2020	19,7	16,64	- 6 %	+ 13 månader
1960	2025	20,1	16,90	- 8 %	+ 16 månader
1965	2030	20,5	17,16	- 9 %	+ 20 månader
1970	2035	20,8	17,41	- 10 %	+ 23 månader
1975	2040	21,1	17,64	- 11 %	+ 26 månader
1980	2045	21,3	17,84	- 12 %	+ 28 månader
1985	2050	21,4	18,00	- 13 %	+ 29 månader
1990	2055	21,5	18,12	- 14 %	+ 30 månader

till 39,4 procent av genomsnittsinkomsten. Det innebär att premiepensionen utgör ca 23 procent av den totala allmänna pensionen, medan avgiften till premiepensionssystemet endast är ca 14 procent (2,5 / 18,5). Garantipensionen är för det urval av individer som haft inkomst i minst 30 år redan från början mycket liten. Den genomsnittliga garantipensionen, för detta urval, är för årskullen född 1938 endast 0,5 procent av genomsnittsinkomsten. Den antagna tillväxten i snittinkomst med 1,8 % per år gör att garantipensionen är mindre än 0,1 procent av snittinkomsten för alla årskullar från och med den född 1970.

I det pessimistiska scenariot är tillväxten i snittinkomst lägre än i bas-

Diagram 15c. Genomsnittspension vid 65 i procent av genomsnittsinkomst, optimistiskt scenario

scenariot, 1 i stället för 2,5 procent, avkastningen är också lägre, 1 i stället för 3,25 procent. Den lägre tillväxten i snittinkomst påverkar i princip inte pensionsnivåerna i det reformerade systemet, men avkastningens förhållande till snittinkomsttillväxten gör däremot det. Den lägre tillväxten medför att garantipensionen blir något större än i basscenariot. För årskullen född 1990 är premiepensionen 8,2 procent av snittinkomsten mot 11,5 i basscenariot, inkomstpensionen är

36,1 procent av snittinkomsten. Effekten av balanseringen på inkomstpensionen för denna årskull är 2,9 procent av snittinkomsten, utan balansering hade således inkomstpensionen för årskullen född 1939 motsvarat 39 procent av snittinkomsten. Alltjämt är det medellivslängdens ökning som medför den största pressen nedåt på pensionsnivån. Den genomsnittliga garantipensionen är som högst för årskullen född 1954 och utgör för dem 1,2 procent av snittinkomsten, för årskullen född 1990 är den genomsnittliga garantipensionen 0,5 procent av genomsnittsinkomsten.

I och med att pensionsnivån uttrycks i procent av snittinkomsten för förvärvsaktiva skiljer sig bilden i det optimistiska scenariot särskilt mycket från de bassceniots. (I kronor är skillnaderna mellan scenariernas pensioner dock mycket betydande.) Det är i stort sett endast den högre antagna avkastningen i PPM systemet (5 procent) som medför att pensionsnivån i det optimistiska scenariot skiljer sig från det pessimistiska. För årskullen född 1990 uppgår premiepensionen i genomsnitt till 14,2 och inkomstpensionen till 40,2 procent av genomsnittsinkomsten. Det innebär att premiepensionen utgör ca 26 procent av den totala allmänna pensionen. Den relativt sett höga avkastningen i premiepensionssystemet medför att fallet i pensionsnivå dämpas, pensionsnivån för årskullen född 1990 är 54,4 procent mot 51,0 procent i basscenariot. Vid oförändrad medellivslängd, alternativt vid högre pensionsålder stabiliseras pensionsnivån på omkring 64 procent. Det överskott som

ackumuleras i buffertfonden påverkar inte alls pensionsnivån inkomst-pensionssystemet. Vidare medför den höga antagna tillväxten i snittkomst (2,5 procent) medför att garantipensionen blir helt obetydlig för den genomsnittliga pensionsnivån snabbt.

Balansering, avkastning och garantipension

En för pensionssystemet negativ demografisk och/eller ekonomisk utveckling kan kompenseras av en tillräckligt hög avkastning på buffertfonden. I det pessimistiska scenariot aktiveras inte balanseringen om buffertfondens avkastning är 3,6 procent eller mer. Vid avkastningsnivåer mellan 1,0 och 3,6 procent aktiveras balansering, men den kommer senare och medger högre pensionsnivåer än vid en avkastning om 1 procent. Högre avkastning innebär att systemet har råd med större negativa avgiftsnetton.

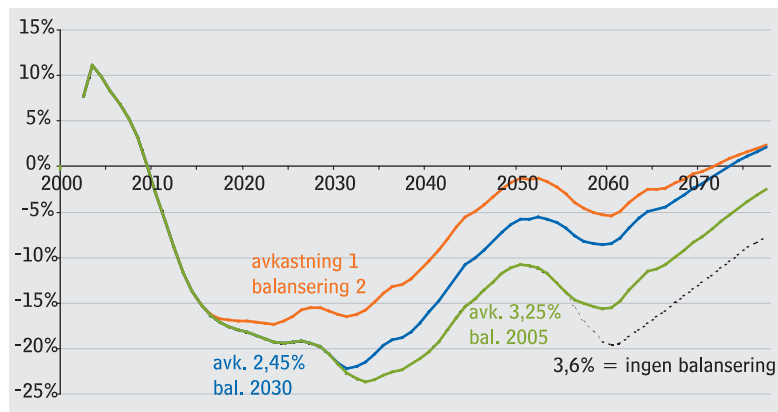
Bland annat för att ge en uppfattning om kraften i den påfrestning som det pessimistiska scenariot innebär varierar i nedan avkastningsantagandet i

det pessimistiska scenariot. Avkastningen 1,00 procent ersätts då med 2,45 eller 3,25 procent real årlig avkastning. Avkastningen 2,45 procent innebär att avkastningens bidrag till finansieringen av pensionsutgifterna – som i stort bestäms av avkastningens förhållande till snittinkomstillväxten – är det samma som i basscenariot. Avkastningen 3,25 procent är lika med avkastningen i basscenariot, men innebär ett större bidrag till finansieringen av pensionerna än i basscenariot eftersom tillväxten i snittinkomst endast är 1 procent i det pessimistiska scenariot.

Av diagram 16 framgår att det räcker med en ur ett historiskt perspektiv förhållandevis rimlig⁷ avkastning om realt 3,6 procent per år på buffertfonden för att balanseringen inte skall aktiveras alls. Denna avkastning kompenserar, vid en tillväxt i snittinkomst om 1 procent, för den påfrestning som systemet utsätts för vid en nativitet om 1,5 barn per kvinna och den ganska kraftiga ökningen i medellivslängd som ingår i alla tre scenarier. Med ett avkastningsantagande om 3,25 procent aktiveras balanseringen år 2055, och balanseringen kommer då att minska utgifterna med ca 4 procent av avgiftsinkomsterna. En avkastning om 2,45 procent kommer att leda till att balanseringen aktiveras år 2030 och att pensionerna som mest minskar med 6-7 procent av avgiftsinkomsterna. Med en avkastning om 1 procent aktiveras, som nämnts, balanseringen år 2016 och även i detta fall blir minskningen av pensionerna som mest en 6-7 procent av avgiftsinkomsterna.

Om balanseringen aktiveras minskas indexeringen och därmed minskas pensionsnivån i förhållande till snittinkomstutvecklingen. Genom

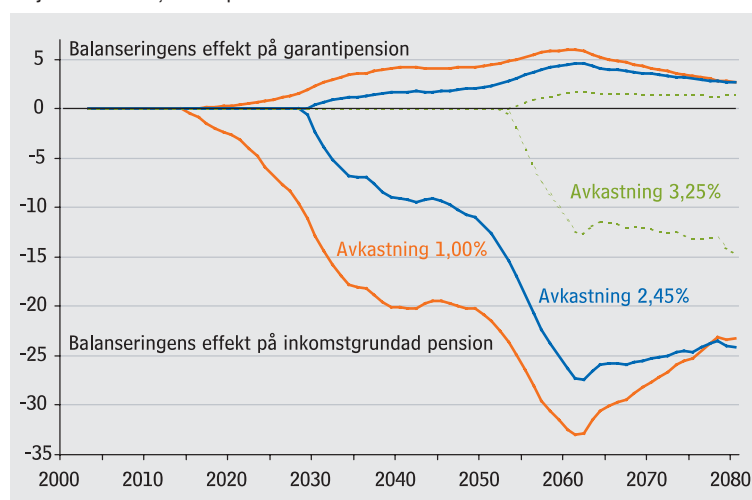
Diagram 16. Avgiftsnetto vid olika avkastning i det pessimistiska scenariot

⁶ I en studie av Elroy Dimson, Paul Marsh, Mike Staunton, "Triumph of the Optimists", framgår att den vägda genomsnittliga årliga kapitalavkastningen perioden 1900-2000 var realt 3,96 procent per år för en portfölj om 60 % aktier och 40 % obligationer investerad i en "viktad världsportfölj" omfattande de 16 olika kapitalmarknader som studien täcker.

garantipensionens konstruktion kommer de pensionärer med en pension om 0–1,26 prisbasbelopp (0–1,14 för gifta) att gå skadeslösa genom att garantipensionen helt kompenserar för den lägre inkomstpension som balanseringen medför. Pensionärer i inkomstskiktet mellan 1,26 till 3,07 prisbasbelopp (1,14 till 2,72 för gifta) kommer genom garantipensionen att kompenseras till 48 procent för balanseringens minskning av den inkomstgrundade pensionen. Övriga kompenseras inte alls. Den riktade kompensationen via garantipensionen innebär att statsbudgeten/skattebetalarna kommer att finansiera en del av den minskning av de inkomstgrundade pensionerna

Diagram 17. Effekt på inkomst- och garantipension av balanseringen, pessimistiskt scenario
Miljarder kronor, fasta priser

som en negativ utveckling innebär. Vid förlopp som normalt medför krympande samhällsekonomiska resurser ökar därmed det inkomstomfördelande inslaget i det sammanlagda allmänna pensionssystemet.

Den ökade kostnaden för garantipension motsvarar mellan 10 och 20 procent av den besparing pensionssystemet gör när det balanseras. Som nämnts faller den ökade garantipensionskostnaden på statsbudgeten och belastar inte fördelningssystemet.

Ordlista

automatisk balansering – metod för att via indexeringen av pensionsskulden säkerställa att fördelningssystemets utgifter på lång sikt inte överstiger dess inkomster. Om balanseringen är aktiverad sker förräntningen av pensionsskulden med en approximation av systemets internränta.

avgiftsdefinierat pensionssystem – pensionssystem där den finansiella risken som kommer av att dödligheten respektive avkastningen på systemets tillgångar varierar över tiden bärs av den försäkrade. Detta innebär att pensionens värde kan variera. En kompletterande definition är att med ett avgiftsdefinierat pensionssystem tillgodoräknas pensionsrätten i kronor för varje individ med samma nominella belopp som den avgift som betalats av eller för individen till systemet. Pensionsrätten skall i princip tillgodoräknas per den tidpunkt avgiften betalas till systemet.

avgiftstillgång – värdet av avgifterna till *fördelningssystemet*. Beräknas genom att multiplicera avgiftsinkomsten med *omsättningstiden*.

avgiftsunderlag – de inkomster och belopp som det skall betalas pensionsavgift för. Huvudsakligen förvärvsinkomster men också sjukpenning, A-kassa, m.m. och pensionsgrundande belopp för förtidspension, barnår studier och pliktjänst.

avkastning – här används begreppet för den direktavkastning och värdestegring som *buffertfonden* samt premiepensionsfonderna erhåller.

balanstal – fördelningssystemets tillgångar, dvs. *avgiftstillgång* och *buffertfond*, dividerat med systemets *pensionsskuld*. Balalet är ett fördelningssystemets motsvarighet till ett fonderat systems *konsolideringsgrad*.

buffertfond – hanterar periodiska skillnader mellan pensionsavgifter och pensionsutgifter i fördelningssystem. En buffertfonds främsta syfte är att stabilisera pensionsnivån och/eller pensionsavgiften i förhållande till ekonomiska och demografiska variationer.

buffertfonden – Första, Andra, Tredje, Fjärde och Sjätte Allmänna Pensionsfonden. Juridiskt och administrativt består fördelningssystemets buffertfond av fem olika fonder. Pensionsavgifterna tillfaller Första–Fjärde AP-fonden i lika delar och de betalar pensionsutgifter i lika delar. Den Sjätte AP-fonden erhåller inte några avgiftsinkomster och betalar inte pensioner. Ur fördelningssystemets perspektiv kan, i vissa avseenden, de fem buffertfonderna betraktas som en enda.

delningstal – tal som speglar den genomsnittliga återstående livslängden vid pensioneringstidpunkten med beaktande av den ränta om 1,6 procent som tillgodoräknas pensionen. Vid beräkningen av den årliga inkomstpensionen, som sker vid tidpunkten för uttag av pension, divideras individens pensionsbehållning med delningstalet. Delningstalet vid pensioneringstidpunkten är alltid lägre än medellivslängden till följd av den tillgodoräknade räntan om 1,6 procent.

egenavkastning – avkastningen på fördelningssystemets tillgångar. Bestäms av förändring i systemets avgiftsinkomster och förändring i dessa avgifters förmåga att finansiera pensionsskulden (förändringar i *omsättningstid*) och buffertfondens avkastning.

fondstyrka – buffertfondens storlek i kronor vid utgången av ett år dividerad med samma års pensionsutbetalningar. Ett mått på buffertfondens storlek i förhållande till betalningsströmmen.

fördelningssystem – system där det saknas krav på att pensionsskulden skall motsvaras av fonderade tillgångar av en viss storlek. Ofta beskrivs fördelningssystem som system där avgiftsinkomsterna direkt används för att finansiera pensionsutgifterna. Denna beskrivning fungerar inte i fördelningssystem med buffertfond.

fördelningssystemet lagregler som ger pension finansierad över buffertfonden, dvs. inkomstrelaterad folkpension och ATP samt inkomstpension. När folkpension och ATP-systemet fasats ut utgörs fördelningssystemet helt av inkomstpensionssystemet.

förmånsdefinierat Pensionssystem – pensionssystem där den finansiella risken som kommer av att dödligheten respektive avkastningen på systemets tillgångar

kan variera bärs av försäkringsgivaren. I ett nationellt pensionssystem är försäkringsgivaren lika med skattebetalarna, vilket innebär att avgiften till systemet kan komma att variera.

förräntning – här används ordet synonymt med *indexering*, dvs. omräkningen av pensionsbehållningar med förändringen i inkomst- eller balansindex respektive omräkningen av pensioner med följsamhetsindex.

följsamhetsindexering – omräkningen av pensioner med inkomst- eller balansindex minus den ränta om 1,6 procent som tillgodoräknas i *delningstalet*.

indexering – här används begreppen indexering och *förräntning* synonymt

inkomstpension – pension från fördelningssystemet beräknad enligt de nya reglerna.

inkomstbasbelopp – basbelopp omräknat med inkomstindex. År 2001 sattes inkomstbasbeloppet till att vara lika med det förhöjda prisbasbelopp det året (37 700 kr). Inkomstbasbeloppet år 2002 är 38 800 kr. Inkomstbasbeloppet används främst för att beräkna den högsta inkomst för vilket det tillgodoräknas pensionsrätt. Före avdrag för allmän pensionsavgift är denna inkomst 8,07 inkomstbasbelopp, efter avdrag för allmän pensionsavgift är den högsta inkomsten 7,5 inkomstbasbelopp. Inkomstbasbeloppet används *inte* för att räkna om pensionsbehållningar eller pensioner.

internränta – här, den förräntning av pensionsskulden som medför att pensionsskulden växer i takt med systemets tillgångar, beräknas som *egenavkastningen* minus kostnaden (vinsten) av förändringar i medellivslängd. Om balanseringen är aktiverad sker förräntningen av pensionsskulden med den en approximation av fördelningssystemets internränta.

omsättningstid – den förväntade tiden från det att pensionsrätt intjänas till det att den i form av pension utbetalas (i fördelningssystemet), mätt som ett med pensionsrätterna och pensionsbeloppen vägt medelvärde. Omsättningstiden beräknas årligen och används för att värdera avgiftsflödet. Beräkningen av omsättningstiden följer samma princip och beräkningsmetod som beräkningen av medellivslängd, dvs. i beräkningen antas observerade relevanta åldersbetingade förhållanden vara konstanta framöver. Omsättningstiden beror av reglerna för intjänande och utbetalning av pension och av varje åldersgrupps förvärvs- och dödlighetsmönster.

pensionsbehållning – summan av årligen fastställda pensionsrätter som successivt omräknats med hänsyn till inkomstindex, alternativt balansindex, arvsvinster och förvaltningskostnader.

pensionsnivå – i denna rapport genomsnittspension i kronor i fasta priser. I de fall det med pensionsnivå avses genomsnittspensionen i förhållande till snittinkomsten anges detta särskilt.

pensionsskuld – här, åtagandet i fördelningssystemet vid utgången av varje år. Pensionsskulden till förvärvsaktiva beräknas som summan av alla individers pensionsbehållning. Till pensionsskulden till förvärvsaktiva läggs pensionsskulden till varje pensionerad årskull. Denna beräknas genom att multiplicera pensionsbeloppet till varje årskull med årskullens återstående (ekonomiska) medellivslängd. Fram till år 2018 skall en beräkning av pensionsskulden som avser ATP-pensionsrätt till förvärvsaktiva läggas

primärt sparande – pensionsavgifter minus pensionsutgifter.

premiepension – pension från premiepensionssystemet

snittinkomst – i denna rapport den inkomst inkomstindex mäter. Fr.o.m. år 1999 är det pensionsgrundande inkomster (inkl. sådana inkomster som ligger ovanför intjänandetaket och inkomster i form av förtidspension) minus allmän pensionsavgift, intjänad av personer 16–64 år, dividerat med antalet personer som intjänat nämnda inkomster.

tillväxt – här; årlig procentuell förändring i snittinkomst.

tilläggs pension – benämning på ATP och ATP-baserad folkpension, dvs. sådan folkpension som finansieras över buffertfonden.

Teknisk bilaga: Beräkningen av balanstalet

Denna bilag är ett utdrag ur regeringens proposition 2000/01:70
Automatisk balanseringen av ålderspensionssystemet, sid 73–79.

1. Balanstalet, BT , beräknas som

$$BT(t) = \frac{AT(t-2) + BF(t-2)}{S(t-2)} \quad (1.0)$$

$$AT(t) = \bar{A}(t) \times \overline{OT}(t) \quad (1.1)$$

$$\bar{A}(t) = \frac{A(t) + A(t-1) + A(t-2)}{3} \times \left(\frac{A(t)}{A(t-3)} \times \frac{KPI(t-3)}{KPI(t)} \right)^{1/3} \times \left(\frac{KPI(t)}{KPI(t-1)} \right) \quad (1.2)$$

$$\overline{OT}(t) = \text{median}OT[OT(t-1) \dots OT(t-3)] \quad (1.3)$$

där

t = kalenderår om variabeln avser flöden, utgången av kalenderåret om variabeln avser stockar

AT = avgiftstillgången

BF = buffertfonden, det samlade marknadsvärdet av Första–Fjärde och Sjätte AP-fonden. Med marknadsvärde avses det värde som, enligt 6 kap. 3 § lagen (2000:192) om allmänna pensionsfonder och 4 kap. 2 § lagen (2000:193) om Sjätte AP-fonden, skall upptas i fondernas årsredovisningar.

S = pensionsskulden

\bar{A} = utjämnat värde för avgifterna till fördelningssystemet

\overline{OT} = utjämnat värde för omsättningstiden

A = avgifter till fördelningssystemet, enligt bokföringsmässiga principer

OT = omsättningstiden

KPI = konsumentprisindex för juni månad

2. Genomsnittlig pensionsålder, \bar{R} , beräknas som

$$\bar{R}(t) = \frac{\sum_{i=61}^{R^*(t)} U_i^*(t) \times D_i(t) \times i}{\sum_{i=61}^{R^*(t)} U_i^*(t) \times D_i(t)}, \quad \bar{R} \text{ avrundas till närmsta heltal} \quad (2.0)$$

där

i = ålder vid utgången av år t för personer födda samma kalenderår, åldersgrupp

$R^*(t)$ = den äldsta åldersgrupp som det under år t nybeviljats pension för,

$U_i^*(t)$ = summan av under år t nybeviljade pensioner per månad till personer i åldersgruppen i ,

$D_i(t)$ = delningstalet år t för åldersgruppen i

3. Omsättningstiden, OT , beräknas som

$$OT(t) = IT(t) + UT(t) \quad (3.0)$$

3.1 Intjänande tiden, IT, beräknas som

$$OT(t) = IT(t) + UT(t) \quad (3.0)$$

3.1 Intjänande tiden, IT, beräknas som

$$IT(t) = \frac{\sum_{i=16}^{\overline{R}(t)-1} PR_i(t) \times L_i(t) \times (\overline{R}(t) - i - 0,5)}{\sum_{i=16}^{\overline{R}(t)-1} PR_i(t) \times L_i(t)} \quad (3.1.1)$$

$$\overline{PR}_i(t) = \frac{PR_i(t) + PR_{i+1}(t)}{2}, \text{ för } \overline{PR}_{\overline{R}(t)-1}(t) = \frac{PR_{\overline{R}(t)-1}(t)}{N_{\overline{R}(t)-1}(t)} \quad (3.1.2)$$

$$L_i(t) = L_{i-1}(t) \times h_i(t) \text{ för } i = 17, 18, \dots, \overline{R}(t) - 1 \text{ där } L_{16}(t) = 1 \quad (3.1.3)$$

$$h_i(t) = \frac{N_i(t)}{N_{i-1}(t-1)} \text{ för } i = 17, 18, \dots, \overline{R}(t) - 1 \quad (3.1.4)$$

där

PR = summan av 16 % av pensionsgrundande inkomster enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension och 16 % av pensionsgrundande belopp enligt 3 kap. 1 § samma lag.

$N_i(t)$ = antalet individer i åldersgruppen i som någon gång tillgodoräknats pensionsgrundande inkomst eller belopp och som inte registrerats som avlidna under år t .

3.2 Utbetalningstiden, UT, beräknas som

$$UT(t) = \frac{\sum_{i=R(t)}^{R(t)} 1,016^{-(i-\overline{R}(t)+0,5)} \times L_i^*(t) \times (i - \overline{R}(t) + 0,5)}{\sum_{i=R(t)}^{R(t)} 1,016^{-(i-\overline{R}(t)+0,5)} \times L_i^*(t)} \quad (3.2.1)$$

$$L_i^*(t) = L_{i-1}^*(t) \times h_{e_i}(t), L_{60}^* = 1 \quad (3.2.2)$$

$$h_{e_i}(t) = \frac{U_i(t)}{U_i(t) + Ud_i(t) + 2 \times Ud_i^*(t)} \text{ för } i = 61, 62, \dots, R(t) \quad (3.2.3)$$

där

$R(t)$ = ålder för den äldsta person som uppburit pension år t

$U_i(t)$ = summan av pensionsutbetalningar i december år t till åldersgruppen i

$Ud_i(t)$ = summa pension per månad till personer i åldersgruppen i som utbetalades i december år $t-1$ och som under år t upphört att utbetalas till följd av dödfall

$Ud_i^*(t)$ = summa pension per månad till personer i åldersgruppen i och som fått sin pension beviljad under år t och som under år t upphört att utbetalas till följd av dödfall

4. Pensionsskulden, S, beräknas som

$$S(t) = SA(t) + SP(t) \quad (4.0)$$

$$SA(t) = PB(t) + IPR(t) + ATP(t) \quad (4.1)$$

$$SP(t) = \sum_{i=61}^{R(t)} U_i(t) \times 12 \times \left(\frac{De_i(t) + De_i(t-1) + De_i(t-2)}{3} \right) \quad (4.2)$$

$$De_i(t) = \frac{\sum_{j=i}^{R(t)} \frac{1}{2} \times (L_j^*(t) + L_{j+1}^*(t)) \times 1,016^{i-j-1}}{L_i^*} \quad (4.3)$$

där

SA = pensionsskuld till förvärvsaktiva

SP = pensionsskuld till pensionerade i fördelningssystemet avseende pensioner som utbetalas

PB = summan av pensionsbehållningar enligt 5 kap. 2 § lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension

IPR = pensionsrätt för inkomstpension enligt 4 kap. 2–6 §§ samma lag

ATP = skattat värde för ATP och s.k. inkomstrelaterad folkpension till personer som inte börjat att lyfta sin ATP/FP. Skattningen skall göras med utgångspunkt från den ekonomiska livslängd som De mäter och från ett antagande om 2 % årlig tillväxt i pensionsgrundande inkomst per person med sådan inkomst

